

Economisch-Statistische Berichten

Het nationaal produkt van 55 landen

★

Dr. N. Franken

De kritiek op de Europese integratie
met een naschrift van Mr. K. P. van der Mandele

★

Dr. C. van den Berg

De voorstellen van de commissie-Oud
Enkele opmerkingen over de opzet van de regeling

★

Drs. W. F. Nijhof

West-Europa in 1960

★

G. C. A. Mulder, B. Sc., Ps. D.
Surinaamse kanttekeningen

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

42e JAARGANG

No. 2080

WOENSDAG 8 MEI 1957

HOLLANDSCHE SOCIETEIT
VAN LEVENSVERZEKERINGEN N.V.

Anderhalve Eeuw

Levensverzekering

HOOFDKANTOOR
Heerengracht 475, Tel. 49100
AMSTERDAM-C.

HEAD OFFICE FOR CANADA
330 Bay Street
TORONTO 1

Maatschappij voor Middellang Crediet N.V.

Gevestigd te Amsterdam.

AFGIFTE tot nader bericht

van

maximaal nom. f 5.000.000.- 4 3/4 pCt.

10-jarige obligatiën

(Derde Lening 1957)

voor hoofdsom en rente onvoorwaardelijk
gegarandeerd door de

AMSTERDAMSCHEN BANK N.V.,

in stukken van nom. f 1000.- aan toonder,

TOT DE KOERS VAN 99 1/2 pCt.

Aanvragen moeten worden ingediend bij de kantoren van de **Amsterdamsche Bank N.V.**

Exemplaren van een bericht, alsmede, tot een beperkt aantal, statuten van onze vennootschap zijn verkrijgbaar bij de kantoren van de Amsterdamsche Bank N.V.

Amsterdam, 1 Mei 1957.

**MAATSCHAPPIJ VOOR
MIDDELLANG CREDIET N.V.**

R. Mees & Zoonen

Bankiers en

Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam · s-Gravenhage

Delft · Schiedam · Vlaardingen

Alblasserdam

*Beheer en administratie
van vermogens*

*Executele en bewind-
voering*

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.*

Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: *R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.*

Redactie-adres voor België: *Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.*

Abonnementsprijs: *franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B. fr. 400). Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.*

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor *Westzeedijk, Rotterdam-W.*

Advertenties. *Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).*

Advertentie-tarief *f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgave van redenen te weigeren.*

Het nationaal produkt van 55 landen

Omstreeks zes jaar geleden heeft het Statistisch Bureau der Verenigde Naties op veler verzoek ramingen gepubliceerd omtrent het nationaal inkomen per hoofd in 70 landen. Ondanks het feit, dat de toentertijd gegeven cijfers als gevolg van het veelal gebrekkige statistische basis-materiaal en de problemen, verbonden aan het brengen der inkomens onder één noemer, een zeer benaderend karakter droegen, is er, naar ons is gebleken, door econo-misten een veelvuldig en dankbaar gebruik van gemaakt. Onlangs heeft genoemd bureau gegevens omtrent het nationaal produkt per hoofd in 55 landen over de jaren 1952/54 het licht doen zien¹⁾. Hoewel het nationaal in-komen- en het nationaal pro-duk-tconcept dezelfde cijfers opleveren, hebben de samen-stellers van het rapport met de keuze van het laatste willen aanduiden, dat de ramingen „are rough approximations of levels of per capita national production but are not indicative of levels of welfare”.

Over het algemeen zijn de ramingen ditmaal gebaseerd op betere nationale gegevens dan in 1950 het geval was, hetgeen de onderlinge ver-gelijkbaarheid ten goede is gekomen. Zo waren bijv. in 1950 slechts officiële ramingen van 26 van de 70 en thans van 49 van de 55 landen beschik-baar. Is er dus onmiskenbaar sprake van een aanzienlijke verbetering van het statistisch materiaal, het feit, dat niet alle landen even grote vorderingen hebben gemaakt, en de omstandigheid dat de uniformiteit nog een en ander te wensen overliet, maakten het verzamelen der gegevens nog verre van eenvoudig. Met name in de achtergebleven gebieden vindt de ontwikkeling in de richting van voldoende statistisch materiaal in dezen in lager tempo plaats dan elders. Een extra moeilijkheid in deze gebieden is nog, dat

¹⁾ "Per Capita National Product of Fifty-five Countries: 1952-1954", New York 1957, 12 blz., \$ 0,15. Agent voor Nederland: N.V. Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage.

een deel van het economisch leven zich buiten de monetaire sfeer om voltrekt.

Het is dan ook begrijpelijk, dat de samenstellers, die overigens land voor land de wijze van omrekening in dollars en eventuele bijzonderheden omtrent de berekening van het nationaal produkt hebben vermeld, in het cijfer-matig gedeelte van hun rapport nog een extra — vermoede-lijk voor degenen, die direct in de cijfers willen duiken, bestemde — waarschuwing hebben gegeven. Hierin wordt o.a. gezegd, dat de schattingen wel mogen worden be-

schouwd als bruikbare in-dicatoren van de grove orde van grootte der nation-ale goederen- en diensten-produktie der betrokken landen, maar dat geen over-dreven betekenis mag worden toegekend aan de absolute verschillen, die in dezen tus-sen de landen onderling bestaan. De lezer doet er goed aan de in nevenstaande tabel gereproduceerde ge-gevens in dit licht te bezien.

Uit de tabel blijkt, dat in 25 — waaronder twee Euro-pese — landen het nationaal produkt per hoofd minder dan \$ 250, in 38 minder dan \$ 500 en in 44 landen minder

dan \$ 750 per jaar bedroeg. Slechts in drie landen, nl. de Verenigde Staten en Canada, alsmede Zwitserland als enig Europees land, overschreed het nationaal produkt de \$ 1.000 per hoofd. Het hieruit reeds blijkende „scheve wereldpatroon” komt nog sterker tot uiting in een andere tabel van genoemd rapport. Hieruit kan nl. worden afge-leid, dat de 25 landen met een nationaal produkt van minder dan \$ 250 per hoofd gezamenlijk op nog niet ten volle 15 pCt. van het totale nationale produkt der 55 landen ad \$ 590.120 mln. kunnen bogen, hoewel zij meer dan 62 pCt. van het totaal aantal inwoners tellen, terwijl de Verenigde Staten alleen, wier inwonertal slechts 12 pCt. van de totale bevolking der landen uitmaakt, meer dan de helft van het totale nationale produkt voor hun rekening nemen.

Schattingen van het netto-nationaal produkt per hoofd (uitgedrukt in dollars; jaargemiddelde 1952/54; factorkosten)

Afrika					
Unie v. Z-Afrika	300	Dom. rep.	160	Europa	
Egypte	120	Guatamala	160	Zwitserland	1.010
Rhodesia en Nyasaland	100	Equador	150	Zweden	950
Belgisch Kongo	70	Honduras	150	Luxemburg	890
Kenya	60	Paraguay	140	België	800
Uganda	50	Peru	120	Ver. Kon.	780
				IJsland	780
				Denemarken	750
				Frankrijk	740
				Noorwegen	740
				Finland	670
Amerika		Azië		W.-Duitsland	510
Ver. Staten	1.870	Israël	470	Nederland	500
Canada	1.310	Malakka a)	310	Ierland	410
Venezuela a)	540	Libanon	260	Oostenrijk	370
Argentinië	460	Turkije	210	Italië	310
Porto Rico	430	Japan	190	Griekenland	220
Chili	360	Philipp.	150	Portugal	200
Cuba	310	Ceylon	110		
Colombia	250	Thailand a)	80		
Panama	250	Z.-Korea	70	Oceanië	
Brazilië	230	Pakistan	70	Nw. Zeeland	1.000
Mexico	220	India	60	Australië	950
Jamaica b)	180	Burma	50		

a) 1952 en 1953.
b) 1952.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Het nationaal produkt van 55 landen.....	363	Boekbesprekingen:	
De kritiek op de Europese integratie, door Dr. N. Franken met een naschrift van Mr. K. P. van der Mandele	364	Mr. D. de Baan: Kosten van verwerving — Buitengewone lasten, bespr. door Drs. B. W. Buentk	377
De voorstellen van de commissie-Oud; enkele opmerkingen over de opzet van de regeling, door Dr. C. van den Berg	367	Dr. Paul Wiel: Wirtschaftliche Probleme der Atomenergie, bespr. door Drs. B. de Boer	377
West-Europa in 1960, door Drs. W. F. Nijhof.....	371	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs. J. C. Brezet	377
Surinaamse kanttekeningen, door G. C. A. Mulder, B.Sc., Ps.D.	374	Notities:	
		Personeel inkomen in Zweden	366
		Automatische verkoop	373

COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

Naar aanleiding van het artikel van Mr. K. P. van der Mandele: „Een sprong in het duister” in „E.-S.B.” van 20 maart jl. betoogt schrijver ten aanzien van de Europese integratie, dat aan de in theorie te prefereren mondiale opzet de voorkeur moet worden gegeven, ware het niet, dat moet worden gevreesd, dat iets goeds wordt verworpen voor een onbereikbaar beter. De consequenties van de integratie voor de economische ontwikkeling in de komende jaren kunnen zelfs niet bij benadering exact worden berekend. In zoverre kan men dan ook spreken van een sprong in het duister; een globale benadering van het probleem leidt echter, volgens schrijver, ongetwijfeld tot de conclusie, dat de liquidatie van de onderlinge handelsbeperkingen tot een aanzienlijke winst uit hoofde van een meer rationele arbeidsverdeling moet leiden. Zolang compromissen worden gesloten zal kritiek bestaan en zullen offers gevraagd worden.

De kritiek op de Europese integratie

Het verdrag betreffende de Europese integratie heeft in Nederland geen gunstige pers en in vele kringen is niet alleen een grote terughoudendheid te bespeuren, maar zelfs hoort men stemmen, die afwijzing bepleiten. Over dit onderwerp verschilt men in Nederland beslist van mening met onze Benelux-partners.

Een opsomming van de verschillende punten van kritiek treft men aan in een artikel van Mr. K. P. van der Mandele: „Een sprong in het duister”, gepubliceerd in dit blad op 20 maart jl. Deze uiteenzetting moge dienen als basis voor de volgende summier beschouwing.

De theoretische achtergrond.

Erkend moet worden, dat in principe de mogelijkheid bestaat van een tegenstelling tussen het mondiale streven naar liberalisatie van de wereldhandel en de regionale opzet. In het kader van deze beknopte beschouwing zij verwezen naar uitvoerige publikaties van Haberler, Viner en Meade¹⁾. Deze tegenstelling vloeit voort uit de onderlinge absolute preferentie in het verkeer tussen de landen van de gemeenschap, die leidt tot de zgn. „trade deviation”. De mate waarin „trade deviation” zal voorkomen hangt o.a. samen met de hoogte van het gemeenschappelijke tarief aan de buitengrens, met de geografische omvang van de gemeenschap, met het karakter van de gemeenschap en wel met name met de concurrentie tussen de delen; alsmede met de kostenverschillen in de onderscheidene productiecentra in de gemeenschap.

Uitgaande van de standpunten van Frankrijk en Benelux is een over het algemeen vrij bevredigend compromis ten aanzien van het buitentarief tot stand gekomen, waarbij terstond zij gewezen op de noodzaak van een compromis, dat onvermijdelijk een verhoging van het Benelux-tarief zou inhouden. De regionale omvang van de douane-unie staat vast, doch zal door de formatie van de vrijhandelszone een belangrijke uitbreiding ondergaan, die ertoe zal leiden, dat een zeer belangrijk deel van de buitenlandse handel van de betrokken landen onder deze bijzondere regels zal

vallen. Deze uitbreiding zal een matiging in de versturende werking van de „trade deviation” teweeg brengen. De onderlinge concurrentie en kostenverschillen zijn groot, factoren, die de „trade creation” bevorderen.

Uitgaande van een optimistische visie ten aanzien van het uiteindelijke resultaat van de integratie, zou niettemin aan de in theorie toch altijd nog te prefereren mondiale opzet de voorkeur moeten worden gegeven, ware het niet, dat moet worden gevreesd, dat iets goeds verworpen wordt voor een onbereikbaar beter. In het G.A.T.T., de O.E.E.C. en elders, waar over opheffing van handelsbelemmerende maatregelen wordt gesproken, is nog wel geen stilstand te constateren, doch het tempo van vooruitgang nam sterk af. Deze ontwikkeling wettigt pogingen om plaatselijke stroomversnellingen langs de weg naar de volledige liberalisatie van de wereldhandel te veroorzaken, gegeven de noodzaak voor West-Europa om het snelle tempo van de economische vooruitgang te volgen. Aan deze regionale opzet zijn nadelen verbonden, die evenwel gezien mogen worden als de prijs, die betaald moet worden voor de te verwerven voordelen, die in breder verband niet te verkrijgen zijn. Aanvaardt men deze nadelen niet, dan zal men de voordelen nimmer kunnen incasseren.

Van theorie naar praktijk.

In de hier weergegeven benadering van het probleem ligt tevens het antwoord besloten op een tweetal vraagpunten, die Mr. Van der Mandele opwerpt.

Reeds werd opgemerkt hoe de vooruitgang in G.A.T.T. en O.E.E.C. steeds kleiner werd. Deze feitelijke ontwikkeling duidt erop, dat een bijzondere inspanning nodig zal zijn, respectievelijk een nieuwe benadering van de problemen, om de optredende weerstanden te overwinnen. In dit kader komt ons het integratieverdrag zeer belangrijk voor. Hoewel moet worden toegegeven, dat vele compromissen de aanvankelijke Nederlandse opzet van de Europese integratie verzwakken en dat nog vele leemten bestaan, mag de betekenis van het feit, dat het verdrag er is, niet onderschat worden. Er is overeenstemming over bepaalde punten van het economisch beleid, terwijl het beseft, dat slechts in onderlinge samenwerking bepaalde begerenswaardige doeleinden kunnen worden bereikt

¹⁾ G. Haberler: Der Internationale Handel, Berlijn 1933; J. Viner: The customs union issue, Londen 1950; J. E. Meade: The theory of customs unions, Amsterdam 1955.

langzamerhand veld wint. Het verdrag schept een binding, die het bijv. mogelijk kan maken meer invloed uit te oefenen op een land als Frankrijk.

Het antwoord op een tweede vraagpunt kan tevens aan een korte theoretische bespiegeling worden ontleend. De Europese produktie onderscheidt zich door een vergaande verbijzondering. Deze verbijzondering leidt tot een vernauwing van de markt, die veelal slechts kan worden aanvaard, indien een redelijke mate van zekerheid bestaat ten aanzien van de afzetmogelijkheden over een breed terrein; niet beperkt tot de nationale markten. Verbijzondering vraagt aldus de vrije ontplooiing van het handelsverkeer.

De aanpassing van de Westeuropese produktie aan de wijzigingen, die zich ten gevolge van de integratie zullen voordoen dient in dit kader dan ook niet zo zeer te worden gezien als een proces, waarbij bepaalde producenten zonder meer worden uitgeschakeld, dan wel als een proces, waarin verschillende ondernemingen zich zullen terugtrekken op het terrein waar zij de grootste voorsprong hebben. De integratie leidt tot een verdergaande arbeidsverdeling. Dat het Europese produktie-apparaat de nodige veerkracht bezit om de gevolgen van de integratie in deze zin op te vangen, heeft de na-oorlogse herstelperiode genoegzaam bewezen.

Het verdrag.

De plaatsruimte laat niet toe een uitvoerige analyse te geven van de verdragstekst. Bovendien zij deze beperking gemotiveerd door de wens een discussie over de onderdelen van het verdrag in dit kader te mijden, hoe belangrijk deze ook moge zijn. In plaats daarvan richt men de gedachten op het standpunt van waaruit een beoordeling dient te worden opgebouwd.

Indien men zich de consequenties van de integratie voor de economische ontwikkeling in de komende jaren realiseert, dan komt men onvermijdelijk tot de slotsom, dat zelfs de meest uitvoerige berekeningen nimmer zullen kunnen leiden tot een ook maar bij benadering exacte weergave van de uiteindelijke resultaten. Zo zal men bijv. kunnen nagaan, welke de invloed zal zijn van de verhoging van het buitentarief op de kosten van levensonderhoud. Daarnaast zal evenwel de compensatie, die gevonden wordt in de onderlinge vrijstelling van rechten, alsmede de invloed van de integratie op het volume en

het patroon van de handel in de berekening moeten worden betrokken. De onderlinge verwevenheid tussen omvang en richting van de handelsstromen maakt deze berekeningen zeer moeilijk en ons inziens is het zelfs uitgesloten te achten, dat men ooit tot een verantwoord uitkomst zou komen. In zoverre kan men dan ook spreken van een sprong in het duister, ware het niet, dat een globale benadering van het probleem ongetwijfeld leidt tot de conclusie, dat de liquidatie van de onderlinge handelsbeperkingen tot een aanzienlijke winst uit hoofde van een meer rationele arbeidsverdeling moet leiden.

De hier gesignaleerde moeilijkheid leidde ertoe, dat in de commentaren een tendentie viel waar te nemen, die de ongetwijfeld bestaande en vrij exact bepaalbare nadelen zwaarder accentueerde dan de moeilijk te bepalen voordelen op lange termijn. Men kan de critici ook tegenwerpen — en zulks komt in feite op hetzelfde neer — dat zij in hoofdzaak een statische beschouwing geven, waarbij de dynamiek van het economisch gebeuren uit het oog wordt verloren. De vraag is niet, of Nederlands economische positie vandaag aan de dag wordt geschaad, doch of Nederland zonder integratie in staat zal zijn de economische expansie te volgen. Hoewel' misschien met enige overdrijving, zou men de probleemstelling aldus kunnen formuleren, dat men zich afvraagt of Europa zonder intensieve samenwerking na verloop van jaren niet zal worden tot een achtergebleven gebied. Indien men deze gedachte volgt, dan is, hoewel deze bewering niet met cijfers kan worden gestaafd, de slotsom gewettigd, dat de integratie met kracht dient te worden nagestreefd. De offers, die wij, gezien de imperfectie van het verdrag in de Nederlandse visie, zullen moeten brengen, zullen in de dynamiek van de verdere economische expansie worden opgevangen.

Bepaalde aspecten van de integratie zijn in het verdrag beslist onvoldoende uitgewerkt, dan wel geregeld op een wijze, die de ware voorstander van de integratie weinig attractief voorkomt. Gedacht wordt bijv. aan de landbouw, het verkeer, de excepties voor Frankrijk. Gegeven evenwel de uitgangspositie, alsmede het feit, dat hoe dan ook een verdrag tot stand is gekomen, kan worden gesteld, dat op de thans aanwezige basis overleg zal worden gevoerd, waarmee de problemen uit de eng nationale sfeer worden getrokken in de ruimere Europese sfeer. Dit schept hoop. Men kan van het verdrag niet verwachten, dat alle aspecten tot in de perfectie zijn geregeld, wel dat

(Advertentie)

BLOEMERS & Co.

ROTTERDAM

2E WESTEWAGENHOF 1
TELEFOON 120223 (K 1800)

POSTBUS 65

KEIZERSGRACHT 814
AMSTERDAM - TEL. 64793 (K 20)

BEDRIJFSVERZEKERING

het een basis vormt voor verder overleg.

Ten aanzien van de politieke factoren is ook een andere visie te verdedigen dan die, welke door Mr. Van der Mandele wordt weergegeven. Vast staat bijv., dat de Engelse plannen voor de vorming van een vrijhandelszone niet anders zijn dan een reactie op het plan Spaak. Alleen de druk, die uitgaat van de integratie zal Engeland tot het nemen van de zo gewenste en belangrijke beslissing kunnen brengen. „The Economist” stelde dit duidelijk, door te spreken van een „forced suitor”. Zonder integratie is vooralsnog de aansluiting van het Verenigd Koninkrijk bij het continent op een hechtere basis dan thans in enige organisatie het geval is, ondenkbaar. Met betrekking tot de Amerikaanse visie zij verwezen naar het gunstige oordeel, weergegeven in een beschouwing van C. S. Siegel in „Foreign Commerce Weekly” van 18 maart j.l., alsmede naar een gelijkgestemd artikel van een zo kritisch expert als Prof. M. A. Heilperin, in de „Neue Zürcher Zeitung” van 14 april.

Conclusie.

Hoewel geen antwoord werd gegeven op vele vraagpunten, die door Mr. Van der Mandele werden opgeworpen, leidt dit summier betoog toch wel tot een bepaalde conclusie, die samengevat kan worden in de zinsede: aanvaardt dit verdrag en tracht er het beste van te maken. Het heeft weinig zin, om, zoals Maurice Roelants het uitdrukt, te veronderstellen, dat het onbekende met spoken bevolkt is, waar dit onbekende toch waarschijnlijk

ook wel bevolkt zal zijn met mensen van vlees en bloed, die, voor zover zij in West-Europa wonen, zullen moeten trachten het hoofd te bieden aan moeilijkheden, die de gezamenlijke inspanning van alle krachten vragen. Het probleem waarvoor wij ons gesteld zien is de opbouw van een Europese gemeenschap, waarin aanzienlijke potenties worden samengebundeld, met als alternatief een voortgaande versnippering van krachten, die onvermijdelijk tot een achterstand in de economische ontwikkeling moet leiden.

Indien aldus het onderhavige vraagstuk wordt geplaatst in de dynamiek van het economisch leven en de beoordeling van het verdrag wordt gericht op de te verwachten resultaten op lange termijn, dan zullen onvermijdelijk de bezwaren, die voornamelijk voortkomen uit een statische beoordeling op korte termijn en de daaruit voortvloeiende perspectivische vergroting van onmiddellijke nadelen, in betekenis afnemen en dan zal de discussie zich verplaatsen naar de problemen, die de verdere verruiming van het verkeer opwerpt. Gegeven het verdrag, dat te Rome werd geparafeerd en dat, naar verwacht mag worden, op vrij korte termijn door de betreffende landen zal worden geratificeerd, zal getracht dienen te worden, de leemten in het verdrag op te vullen op een wijze, die genoegdoening geeft aan de gerechtvaardigde kritiek. Men vergeet daarbij echter nimmer, dat zolang compromissen gesloten worden kritiek zal bestaan en bovendien, dat dezelfde compromissen offers vragen, die, indien van een redelijk compromis sprake is, gebracht zullen moeten worden door alle betrokken partijen.

Wassenaar.

Dr. N. FRANKEN.

Naschrift

De geachte schrijver heeft in zijn heldere uiteenzetting duidelijk doen uitkomen, dat ook hij eigenlijk het beeld van de sprong in het duister aanvaardt of liever wil aanvaarden: „Aan deze regionale opzet zijn nadelen verbonden, die evenwel gezien mogen worden als de prijs, die betaald moet worden voor de te verwerven voordelen...”. Wij gaan dus werken met twee onbekenden x en y en het is de vraag welke van de twee zal prevaleren: wij vrezen x, de nadelen.

Dit ten principale. Daarnevens nog drie korte kanttekeningen.

De schrijver stelt als feit, dat de douane-unie door de oprichting van de vrijhandelszone een belangrijke uitbreiding zal ondergaan. Dit feit staat, helaas, nog helemaal niet vast.

De schrijver stelt, terecht, dat de vooruitgang in de G.A.T.T. en O.E.E.C. bezig is kleiner te worden. Is dit niet een aanwijzing, dat, wanneer men een economische integratie op wil bouwen van de wortel af naar boven, men moeilijker maar deugdelijker werk doet dan ineens van de top af naar beneden, waarbij het risico groot is, dat men halverwege blijft steken of ontijdig concessies moet doen aan het standpunt van hen, die ons in een meer protectionistische sfeer willen meetrokken?

De schrijver meent, dat de „verbijzondering” van de Europese productie leidt tot een vernauwing van de markt, die alleen kan worden opgevangen door een vrije ont-plooiing van het handelsverkeer. Ook nu weer gaan onze klokken volkomen gelijk. Maar zal die vrije ont-plooiing niet eerder geschaad dan gebaat worden door insluiting binnen het cordon dat „Gemeenschappelijke Markt” heet?

Rotterdam.

K. P. VAN DER MANDELE.

Personeel inkomen in Zweden

Volgens in „Index” gepubliceerde cijfers is het gemiddeld inkomen van loon- en salaristrekken in Zweden van 1949 tot 1955 gestegen van 5.458 tot 8.009-kronen. Uit deze cijfers, alsmede uit de in onderstaande tabel opgenomen gegevens, blijkt, dat zich, wat de ontwikkeling van het nominaal inkomen betreft, de laatste jaren aanzienlijke veranderingen hebben voorgedaan. In 1949 bijv. had 90,9 pCt. der werkende bevolking een inkomen van minder dan 10.000 kronen per jaar; in 1955 slechts 70,7 pCt.

Inkomensgroep	Aantal inkomstenrekken			
	1949		1955	
	× 1.000	in pCt.	× 1.000	in pCt.
Minder dan 2.000	605	17,9	415	10,5
2.000- 5.000	1.278	37,8	997	25,5
5.000-10.000	1.192	35,2	1.358	34,7
10.000-15.000	206	6,1	833	21,3
15.000-20.000	53	1,6	179	4,6
20.000-30.000	32	0,9	89	2,3
30.000-50.000	13	0,4	30	0,8
50.000 en meer	6	0,2	12	0,3
Totaal	3.385	100,0	3.912	100,0

De nominaal aanzienlijke veranderingen, die zich blijkens de tabel hebben voorgedaan, zijn echter grotendeels het gevolg van waardedalingen van het geld. Sedert 1949 zijn de prijzen met 33 pCt. gestegen, hetgeen betekent, dat een inkomen van 20.000 kronen in 1955 overeenkomt met één van 15.000 in 1949. Rekent men in prijzen van 1949, dan kan uit de tabel worden afgeleid, dat het aantal personen, dat minder dan 15.000-kronen verdiende in 1949 97,0 pCt. beliep en in 1955 96,6 pCt.

De commissie inzake het herstel van de financiële zelfstandigheid van gemeenten en provinciën, veelal de commissie-Oud genoemd, heeft einde 1956 haar eindrapport gepubliceerd. In dit rapport zijn de voorstellen tot de regeling van de inkomsten van de gemeenten ingaande 1958, uitvoerig toegelicht, neergelegd. Hiermede is een belangrijke schakel toegevoegd aan de keten welke de regelingen van de financiële verhouding tussen Rijk en gemeenten sedert het midden van de vorige eeuw vormen. Opmerkelijk is dat de tijdsruimte tussen de belangrijke veranderingen ongeveer even lang is, nl. 32 jaren. Achtereenvolgens vonden ingrijpende reconstructies plaats in 1865, 1897 en 1929. Aan de constatering dat men de lijn doortrekkend eerst een wijziging ingaande 1961 zou verwachten, kan men geen argument ontleenen tegen het wel eens uitgesproken verwijt dat de commissie „laat” is met haar voorstellen. Wel aan het feit dat de achter ons liggende tien jaren zeer dynamisch en expansief waren.

Het vraagstuk van het financieel statuut der gemeenten is wel vergeleken met dat van de kwadratuur van de cirkel. Er is echter dit verschil, dat van het laatste bewezen is, dat het niet op te lossen is en dat het vraagstuk van het financieel statuut — oplosbaar of niet — nu eenmaal uit praktische overwegingen niet zonder „oplossing” kan. Een eerste verdienste van het rapport van de commissie-Oud is dan ook dat het er is. Bij de bestudering van een ingewikkelde materie is het verleidelijk hiermede door te gaan. De commissie is tijdig met concrete voorstellen gekomen, zij het dat deze op enkele punten nog dienen te worden uitgewerkt.

De commissie-Oud, officieel geheten commissie inzake het herstel van de financiële zelfstandigheid van gemeenten en provinciën, werd ingesteld bij gemeenschappelijke beschikking van de Ministers van Binnenlandse Zaken en van Financiën van 18 januari 1946. Haar opdracht luidde: maatregelen te beramen tot herstel van de financiële zelfstandigheid van de gemeenten en de provinciën, daarbij in het bijzonder aandacht schenkende aan de vraag,

- a. of bij de bestaande taakverdeling tussen het Rijk, de provinciën en de gemeenten wijziging wenselijk en mogelijk is in de verdeling van de financiële lasten, dan wel of, ter wille van een betere financiële verhouding, wijziging in die taakverdeling nodig is;

- b. of het gewenst is te streven naar inkrimping van het gemeentelijk budget door uitgaven van de gemeenten naar het Rijk over te hevelen.

De commissie zag zich voor de zeer moeilijke taak gesteld in een periode eerst van reconstructie, daarna van zeer snelle ontwikkeling, ook van het gemeentelijk leven, een regeling van de inkomsten van de gemeenten te ontwerpen, welke recht deed aan de gemeentelijke zelfstandigheid, met erkenning van het feit dat de overheidsbemoeiingen zich nog steeds één, uitbreidend complex vormen, „in welks behartiging zowel de rijksorganen als de provinciën en de gemeenten participeren, zonder dat voor de onderdelen daarvan de verantwoordelijkheid van die lichamen altijd principieel is af te bakenen”.

Hierbij stond de commissie o.a. voor het grote probleem het gemeentelijk belastinggebied opnieuw tot leven te brengen (men denke aan het voorstel van de woonplaats-

De voorstellen van de commissie-Oud

Enkele opmerkingen over de opzet van de regeling

belasting¹⁾), verdelingsmaatstaven te ontwerpen met behulp waarvan de middelen van het gemeentefonds (in de orde van grootte van 1 miljard gulden) over 1.000 gemeenten op rechtvaardige wijze zullen kunnen worden verdeeld en het element van de subjectiviteit bij de toekenning van de inkomsten aan de gemeenten zo veel mogelijk te verminderen. Tevens diende de commissie de mogelijkheid van een verantwoorde expansie van de gemeentelijke activiteiten in de komende jaren, in financieel opzicht, open te houden.

Het einde 1956 verschenen eindrapport van de commissie bevat, behalve een opsomming van de vele voorstellen welke in het verleden werden gedaan, een uitgebreide toelichting op de uiteindelijke voorstellen ten aanzien van de regeling van de financiële verhouding tussen Rijk en gemeenten. In het volgende zullen wij vooral aandacht schenken aan die gedeelten van het rapport welke vragen opriepen en minder — te weinig — aan een omschrijving van de inhoud, ook wanneer deze geen aanleiding gaf tot het maken van kanttekeningen.

Voorstellen ten aanzien van de regeling van de financiële verhouding tussen Rijk en gemeenten zullen geen onverdeelde instemming ontmoeten. Meerdere regelingen zijn immers mogelijk, waaruit een keuze dient te worden gedaan. Hetgeen men het „beste” acht, wordt mede bepaald door de verwachtingen ten aanzien van de werking van de mogelijke regelingen in de toekomst: een bron van meningsverschillen. Zo is bijv. een discussie over de voor- en nadelen van doeluitkeringen in het algemeen, uiterst nuttig; in het geval van een concreet voorstel is echter alleen relevant dat een keuze gedaan dient te worden tussen doeluitkeringen en iets anders; het laatste zal in de praktijk in het bijzonder zijn: een grotere kans, dat subjectieve uitkeringen noodzakelijk zullen blijken of dat een eventuele woonplaatsbelasting eerder zal dienen te worden benut.

Bij de bespreking van het rapport van de commissie zullen wij dan ook trachten de aandacht vooral te richten op de „innerlijke logica” van de voorstellen. De commissie maakt het de lezers in dit opzicht niet gemakkelijk. Wel

¹⁾ Men zie „De woonplaatsbelasting” door Prof. Mr. C. W. de Vries, in „E.-S.B.” no. 2062 dd. 2 januari 1957.

zijn de voorstellen uitvoerig toegelicht, maar het grondmateriaal, waarop de voorstellen moeten zijn gebaseerd, is niet gepubliceerd. Hierdoor is een beoordeling van de voorstellen in feite vrijwel niet mogelijk.

Wij betreuren de afwezigheid van de basisgegevens ook omdat, zoals Mr. J. G. Duchemin ²⁾ reeds in 1954 heeft betoogd, de commissie met de publikatie van het „ongetwijfeld omvangrijk studiemateriaal”, vele belangstellenden een dienst zou bewijzen. Niet gebrek aan belangstelling, maar vooral de moeilijkheid gedetailleerd cijfermateriaal betreffende de vele gemeenten te verkrijgen, verklaart naar onze mening de afwezigheid van analyses ten aanzien van de uitgaven en inkomsten van gemeenten.

Verschillen in uitkeringen of verschillen in uitgaven?

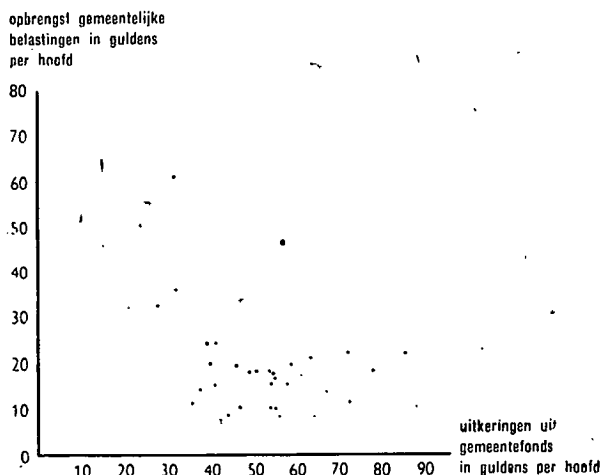
„Er van uitgaande, dat de gemeenten voor een zeer belangrijk deel dienen te worden gevoed uit de centrale middelen, moeten twee vragen worden opgelost, nl. van uit welke punten en op welke wijze een rechtvaardige verdeling dier middelen kan plaats vinden. Leidraad zal daarbij moeten zijn de overweging, dat deze verdeling dient te geschieden naar objectieve maatstaven, opdat de gemeenten voor haar middelenvoorziening onafhankelijk zijn van de inzichten van de executieve overheidsorganen” ³⁾.

Opmerkelijk is nu dat de commissie bij het zoeken naar de verdelingsmaatstaven de bestaande omvang van het gemeentefonds als uitgangspunt heeft genomen. Dit blijkt o.a. duidelijk uit de op blz. 48 en 49 van het rapport gegeven opstelling. Redelijkerwijs mag men veronderstellen dat dan ook bij de onderzoeken de uitkeringen uit het gemeentefonds aan de individuele gemeenten en niet de uitgaven van de gemeenten als uitgangspunt zijn genomen. Juist in het geval van een reconstructie van het financieel statuut menen wij, dat er enkele redenen zijn om de verschillen in uitgaven en niet de verschillen in uitkeringen uit het gemeentefonds als uitgangspunt te nemen.

In de eerste plaats omdat de verschillen in de uitkeringen uit dit fonds de resultante zijn van de verschillen in uitgaven en de verschillen in opbrengsten van de gemeentelijke belastingen. Men vermijdt door de gemeentelijke uitgaven als uitgangspunt te nemen, dat men bij het zo moeizame zoeken naar de verdelingsmaatstaven ook een maatstaf voor de verschillen in de gemeentelijke belastingen moet opnemen. Een maatstaf welke — indien men de uitkeringen uit het gemeentefonds als uitgangspunt neemt — een verlagende invloed zou hebben. In het algemeen gesproken gaat een relatief hoge opbrengst van de gemeentelijke belastingen gepaard met relatief lage uitkeringen uit het gemeentefonds, hetgeen blijkt uit de grafiek, waarin deze relatie voor de gemeenten, welke per 1 januari 1952 20.000—30.000 inwoners hadden, is weergegeven. De gegevens zijn ontleend aan de begrotingen van 1954.

In de tweede plaats achten wij het belangrijk de uitgaven als uitgangspunt te nemen omdat de jaarlijkse procentuele verhoging van de algemene uitkering — met het oog op loon- en prijsstijgingen — dan kan worden herleid tot een beter functionerend middel. Men kan deze verhoging dan immers betrekken op de „uitgaven”, hetgeen naar onze mening meer in de rede ligt. Gemeenten met relatief hoge

Gemeenten met 20.000—30.000 inwoners per 1 januari 1952
(gegevens volgens gemeentebegroting 1954)

opbrengsten van de gemeentelijke belastingen of relatief hoge overschotten van de bedrijven zouden dan, naar onze mening althans, een juistere behandeling ondergaan.

In de derde plaats om redenen van methodiek. Indien men het financieel statuut wil reconstrueren, verdient het aanbeveling die uitgaven aan een onderzoek te onderwerpen, welke gedekt worden door de bronnen van inkomsten welke men in de reconstructie wil betrekken. Wij kunnen dit met een voorbeeld toelichten. Eén der redenen waarom men doeluitkeringen kan instellen is dat er geen of niet voldoende inzicht bestaat hoe de kosten van een bepaalde voorziening zich in de tijd zullen ontwikkelen, bijv. omdat de voorziening nog van zeer recente datum is ⁴⁾.

Na verloop van tijd zal deze voorziening een integrerend onderdeel van de gemeentelijke voorzieningen uitmaken en zal de structuur van de uitgaven zijn uitgekristalliseerd met als mogelijkheid dat de noodzaak van een doeluitkering vervalt. Men kan dit statistisch toetsen door de uitgaven, bestreden door de betreffende doeluitkering, in het te onderzoeken uitgavenbedrag op te nemen.

Hetzelfde geldt voor de uitgaven bestreden door bijdragen van de provincies en de opbrengst van gemeentelijke belastingen. Wil men voorkomen, dat verdelingsmaatstaven een verstarrende invloed hebben, dan zal een periodieke toetsing van de verdelingsmaatstaven zich nooit mogen beperken tot de uitgaven bestreden door middel van uitkeringen uit het gemeentefonds. Alleen indien uitgaven bestreden door de gemeentelijke belastingen en (eventueel bepaalde) doeluitkeringen in de onderzochte uitgaven worden opgenomen, bestaat de mogelijkheid de als gevolg van de dynamiek van het gemeentelijk leven soms noodzakelijke verschillen in inkomsten uit hoofde van deze bronnen van inkomsten te herleiden tot algemene inkomsten ten laste komende van de centrale middelen.

Ten aanzien van de gemeentelijke belastingen betekent dit dat men dan kan onderzoeken of uitgaven, ten laste komende van het plaatselijke belastinggebied, bestreden kunnen worden met behulp van de centrale middelen. Eén van de functies van het gemeentelijk belastinggebied is, dat dit in de loop van de tijd als een soort „overloop” kan optreden ten aanzien van uitgaven in welke bestrijding (nog) niet door andere bronnen van inkomsten is voorzien. Periodieke correctie is dan echter nodig, zowel op grond van billijkheidsoverwegingen ten opzichte van de indivi-

⁴⁾ Men denke aan het nijverheidsonderwijs.

²⁾ Mr. J. G. Duchemin: „Het financiële statuut der gemeente” in „Bestuurswetenschappen” 1954, blz. 57.

³⁾ Rapport betreffende een regeling van de financiële verhouding tussen het Rijk en de gemeenten voor 1958 en volgende jaren, door de Commissie inzake het herstel van de financiële zelfstandigheid van gemeenten en provinciën, blz. 25.

duale gemeenten, als gezien het feit dat men slechts op deze wijze de genoemde functie van het gemeentelijk belastinggebied in de praktijk kan behouden.

Wat betreft de doeluitkeringen houdt dit in, dat men kan nagaan of de met behulp hiervan bestreden uitgaven niet even goed met behulp van ter algemene beschikking staande middelen, dus door middel van de algemene uitkering uit het gemeentefonds, kunnen worden bestreden. Ook al kan een doeluitkering op een gegeven moment noodzakelijk worden geacht, het is geenszins zo, dat deze noodzaak ook blijvend behoeft te zijn.

Doordat de commissie de uitkeringen uit het gemeentefonds bij het zoeken naar de verdelingsmaatstaven als uitgangspunt heeft genomen, zou men naar onze mening de volgende bezwaren tegen de regeling kunnen inbrengen.

1. Bij het zoeken naar de verdelingsmaatstaven moeten de bestaande verschillen in de opbrengst van de gemeentelijke belastingen op enigerlei wijze van invloed zijn geweest op de keuze van de verdelingsmaatstaven en de „wegingscoëfficiënten” welke aan deze zijn gegeven. Doordat daarnaast de hoofdsom grondbelasting op gebouwd als verdelingsmaatstaf is opgenomen, zodanig dat een gemeente meer uit het gemeentefonds ontvangt naarmate de opbrengst van deze belasting hoger is en doordat tevens een aanvullende correctie is opgenomen t.a.v. de opbrengst van de hoofdsommen en opcenten van de grondbelasting en de personele belasting, zodanig dat men onder bepaalde omstandigheden meer uit het gemeentefonds ontvangt naarmate deze opbrengst geringer is, is de invloed van de gemeentelijke belastingen op de uitkeringsmaatstaven wel zeer gecompliceerd geworden.

2. De commissie heeft zich, door de bestaande omvang van het gemeentefonds als uitgangspunt te nemen, de mogelijkheid ontnomen het bestaande gemeentelijke belastinggebied ten dele te „ontlasten”. Met andere woorden, de mogelijkheid tot het scheppen van een „vrije zoom” is beperkt tot het invoeren van een nieuwe belasting.

Wel heeft de commissie de mogelijkheid overwogen om één of meer van de bestaande heffingen wederom hanteerbaar te maken door haar tijdelijk geheel af te schaffen en er tegelijkertijd, bij de regeling van de nieuwe financiële verhouding, van uit te gaan dat geen inkomsten uit deze heffingen voor de gemeenten beschikbaar zijn. Op deze wijze zou men een bepaalde vrije belastingzoom kunnen creëren en de mogelijkheid openen het gemeentelijk beleid in eventueel geleidelijke wederinvoering van de belasting tot uiting te doen komen. Onder de bestaande gemeentelijke belastingen zouden hiervoor voornamelijk de opcentenheffingen op de grondbelasting en op de personele belasting in aanmerking komen ⁵⁾.

De commissie heeft deze gedachte verworpen, in de eerste plaats omdat de aldus in het leven te roepen vrije zoom slechts van geringe betekenis zou zijn en verder vooral ook omdat de beide genoemde heffingen mede een rol spelen in de algemene belastingpolitiek der Regering met betrekking tot het huurbeleid en in verband daarmee voor de gemeenten een te onzeker bezit vormen ⁵⁾.

Wij vragen ons echter af, of het geen aanbeveling had verdiend bij het onderzoek naar het gedeelte van de uitgaven dat door middel van een algemene uitkering kan worden bestreden, hierin mede de uitgaven bestreden door gemeentelijke belastingen te betrekken. Men behoudt zich dan de mogelijkheid van het creëren van een vrije zoom t.a.v. het bestaande gemeentelijk be-

⁵⁾ Rapport van de commissie-Oud, blz. 74.

lastingsgebied in het algemeen voor. Een gedeelte van de gemeenten, nl. die met relatief lage uitgaven, zouden dan een keuzemogelijkheid hebben tot het verlagen van gemeentelijke belastingen. Voor de gemeenten met relatief hoge uitgaven zou dit niet of in mindere mate het geval zijn. Tevens zou de commissie hiermede dan mogelijk bereikt hebben, dat zij zich meer mogelijkheden had voorbehouden ten aanzien van het ten laste brengen van het plaatselijk belastinggebied van bepaalde uitgaven van de gemeenten dan in de thans voorgestelde regeling het geval is. Een consequentie van deze handelwijze zou echter zijn dat de omvang van het gemeentefonds zou moeten toenemen, zonder dat dit noodzakelijkerwijs gepaard zou gaan met een daling van de opbrengst van de gemeentelijke belastingen. Anderzijds evenwel zou, naar wij menen, de „billijkheid” van de regeling ten aanzien van de gemeenten individueel vergroot zijn.

3. Men heeft zich de mogelijkheid ontnomen de jaarlijkse verhoging van de algemene uitkering — noodzakelijk als gevolg van loon- en prijsstijgingen — te baseren op een procentuele verhoging van de „uitgaven”. Hierdoor blijft de in beginsel onjuiste vorm van een procentuele verhoging van de algemene uitkering als mogelijkheid bestaan, zij het ook dat het voorstel van een verhoging van de algemene uitkering met een bepaald bedrag een verbetering inhoudt.

4. Niet is onderzocht in hoeverre de bijdragen van de provincies zinvol een onderdeel van het financieel statuut uitmaken.

5. Niet is onderzocht in hoeverre bestaande doelbijdragen opgenomen zouden kunnen worden in de algemene uitkering ⁶⁾. Wij achten dit te belangrijker omdat te weinig wordt onderkend, dat een verkleining van het gemeentefonds, door het invoeren van doeluitkeringen, impliceert dat de mogelijkheid om het resterende gemeentefonds te verdelen met behulp van objectieve verdelingsmaatstaven, welke de uitkeringen aan de gemeenten doen corresponderen met de behoeften van de gemeenten, in beginsel minder wordt. Het resterende gedeelte van het budget van de gemeenten is veel sterker gevoelig voor de invloed van toevallige factoren dan het oorspronkelijke. Hierdoor komen ook de grote en middelgrote gemeenten in de positie te verkeren van de gemeenten met een klein budget, waarvan tot heden niet is aangetoond, dat de uitgaven redelijkerwijs met behulp van objectieve verdelingsmaatstaven kunnen worden bestreden.

In een volgend artikel, gewijd aan de verdelingsmaatstaven, hopen wij dit nader toe te lichten. Wel willen wij nog opmerken, dat het om deze reden, evenals ten aanzien van de uitgaven bestreden door gemeentelijke belastingen het geval is, aanbeveling verdient periodiek statistisch te toetsen in hoeverre uitgaven bestreden door doeluitkeringen evengoed kunnen worden bestreden door middel van de algemene uitkering.

Vooruitkeringen en algemene uitkering.

Bij elke regeling van de inkomsten ⁷⁾ van de gemeenten

⁶⁾ Een uitzondering zou men kunnen maken voor de uitkering recht op de mijnen.

⁷⁾ Wij beperken ons hierbij tot de „gewone dienst”. Formeel kan men stellen dat, via de afschrijvingen en interest, hiermede ook de kapitaaldienst in de problematiek is betrokken. Materieel is dit, gezien de in de praktijk losse band tussen gewone dienst en kapitaaldienst, echter geenszins het geval. Het verdient dan ook inderdaad sterke aanbeveling een nadere studie aan de kapitaaldienst te wijden.

ziet men zich gesteld voor een viertal vraagstukken:

1. de grote verschillen in de uitgaven per hoofd der bevolking tussen de gemeenten wanneer men deze op een bepaald moment vergelijkt;
2. de verschillen in de ontwikkeling van de uitgaven per hoofd der bevolking in de loop van de tijd;
3. de verschillen in de belastingopbrengst per hoofd in de gemeenten, ook al worden deze belastingen met gelijke druk geheven;
4. de verschillen in de hoogte van de verzorgingsniveaus van de gemeenten.

Wat de eerste twee punten betreft, is de grote lijn in de voorstellen van de commissie-Oud nu, dat de verdelingsmaatstaven voor de algemene uitkering in het bijzonder gericht zijn op de verschillen in uitgaven in een bepaald jaar. Alleen onder "5. op het schaalbedrag toe te passen correcties" worden enkele maatstaven genoemd gericht op de werking van de regeling in de tijd. Deze hebben betrekking op „een bijzondere samenstelling van de bevolking dan wel wegens een ongewoon verloop van het aantal inwoners”.

De keuze van de vooruitkeringen daarentegen is vooral bepaald door de verschillen in de uitgaven per hoofd, welke zich in de loop der jaren tussen de gemeenten kunnen voordoen: de uitkering nijverheidsonderwijs, de uitkering lager onderwijs en de uitkering maatschappelijke steun.

Ongetwijfeld is dit een ingenieuze oplossing. Moeilijk is echter te beoordelen of ze juist is. Noemen wij gemakshalve de verdelingsmaatstaven gericht op de verschillen in uitgaven in een bepaald jaar, de statische, en die gericht op de verschillen in uitgaven in de loop van de tijd, de dynamische, dan is het duidelijk, dat een statische verdelingsmaatstaf, hoe goed ook, niet noodzakelijkerwijs als dynamische geschikt behoeft te zijn. Een goed voorbeeld is de factor „een bedrag van f. 5,— per hectare”. Als dynamische verdelingsfactor heeft deze geen enkele betekenis.

Dit is ook geenszins noodzakelijk. Maar wel is belangrijk, dat de verdelingsmaatstaven voor de algemene uitkering normaliter zonder meer ook als verdelingsmaatstaf voor de ontwikkeling van de uitgaven in de tijd gelden. Juist het feit, dat onder 5. in het rapport van de commissie van „correcties” wordt gesproken maakt ons er voor beducht dat de werking van de formule in de tijd niet als een apart probleem is gesteld. Het zou ons niet verbazen indien analyses van de uitgaven van gemeenten in de loop van de jaren tot de conclusie zouden leiden dat — bij gelijk blijvend verzorgingsniveau — de uitgaven verbonden aan de bevolkingstoename, ook in het geval van een natuurlijke aanwas, niet onaanzienlijk hoger zijn dan de uitgaven gemiddeld per hoofd der bevolking. Met andere woorden, het is geenszins onmogelijk dat het bedrag per hoofd voor de bevolkingstoename hoger dient te zijn dan het bedrag gemiddeld per hoofd, gevonden op grond van een analyse van de uitgaven in een bepaald jaar. Ook is het zeer goed mogelijk dat ten behoeve van de werking in de tijd andere verdelingsmaatstaven dienen te worden gehanteerd, dan die noodzakelijk op grond van de verschillen in uitgaven van de gemeenten in een bepaald jaar. Verder vragen wij ons af, of de gemeenten met een relatief hoge opbrengst van de grondbelasting op gebouwd, gezien de vermenvuldigingsfactor 5, als gevolg van de mogelijk enigszins te eenvoudige probleemstelling van de commissie, niet een, in verhouding tot andere gemeenten, te voorspoedige tijd tegemoet gaan.

De gescheiden behandeling van de vooruitkeringen en de algemene uitkering heeft gevaren waarop door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten is gewezen ⁸⁾. „Deze gevaren gelden in het bijzonder ten aanzien van de vooruitkeringen voor het lager onderwijs. Hierbij zal men er zich bewust van moeten zijn dat de normuitkeringen voor deze takken van onderwijs niet zullen kunnen gelden als een vergoeding van de kosten, welke de gemeenten voor deze takken van onderwijs hebben te dragen. Immers de tendens zal er zijn dat deze normbedragen zullen worden gesteld op de gemiddelde kosten welke de gemeenten ten deze hebben. Deze kosten lopen evenwel van gemeente tot gemeente zeer uiteen, zodat er vele gemeenten zullen zijn die voor een belangrijk deel van haar onderwijsuitgaven geen vergoeding zullen ontvangen. En er is allermint de zekerheid dat juist deze gemeenten in haar algemene uitkering of in haar overige inkomstenbronnen voldoende speling zullen hebben om deze tekorten op te vangen”.

Mogelijk kan men zelfs verder gaan dan de Vereniging doet. Mocht de woonplaatsbelasting niet worden ingevoerd, dan hebben ruwweg 50 pCt. van de gemeenten, nl. zij die in ontvangsten uit hoofde van de algemene uitkering niet vooruitgaan, geen spelingsmogelijkheid. Mocht de regeling van de vergoeding van de kosten van het lager onderwijs zodanig worden opgezet dat ongeveer 50 pCt. van de gemeenten geen volledige vergoeding krijgt, dan is de kans groot dat circa 25 pCt. van de gemeenten reeds bij het begin van de regeling in financiële moeilijkheden verkeert. Mocht de woonplaatsbelasting wel worden ingevoerd, dan lijkt het niet onwaarschijnlijk dat een kwart van de gemeenten zich spoedig naar deze bron zal moeten spoeden. In geen van beide gevallen strookt dit met de bedoelingen van de commissie.

De garantie-uitkering.

Wanneer verdelingsmaatstaven zijn gevonden op grond waarvan de verschillen in de uitkeringen uit het gemeentefonds corresponderen met de verschillen in behoeften van de gemeenten, ziet men zich voor de moeilijke vraag gesteld hoe te handelen ten aanzien van die gedeelten van de uitgaven die de uitkering overtreffen. In beginsel zal men zich ten aanzien van 50 pCt. van de gemeenten voor het voor het financieel statuut fundamentele probleem geplaatst zien in hoeverre deze gedeelten van de uitgaven redelijkerwijs met behulp van centrale middelen kunnen worden bestreden en niet ten laste van het plaatselijk belastinggebied behoeven te worden gebracht.

De commissie stelt voor, elke achteruitgang in inkomsten wegens gemeentefondsuitkeringen van f. 10 of minder per inwoner, welke het gevolg is van de invoering van de nieuwe verdelingsleutel, zonder meer ongedaan te maken. „Ter voorziening in die gevallen, waarin de nieuwe uitkeringen bij de aanvang van de regeling ook na deze aanvulling met ten hoogste f. 10,— per inwoner niet voldoende aan de behoeften zijn aangepast, is de bepaling opgenomen van het eerste lid van artikel 13, volgens welke de gemeenten, voor welke de verwachting bestaat, dat de nieuwe uitkeringen in 1959 aanmerkelijk te kort zullen schieten in de

⁸⁾ Financiële verhouding Rijk en gemeenten. Advies van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten over het eindrapport van de commissie-Oud betreffende de financiële verhouding tussen het Rijk en de gemeenten voor 1958 en volgende jaren, uitgebracht op 13 maart 1957 aan de Minister van Binnenlandse Zaken, Bezitsvorming en Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie, blz. 11 en 12.

De O.E.E.S. heeft zich, evenals in 1948, bezig gehouden met de toekomstige economische ontwikkeling van West-Europa. De studie hierover, welke in het Achtste Jaarrapport van deze organisatie is opgenomen, heeft echter niet het karakter van een „streefprogramma”, doch zij poogt op grond van een aantal premissen als politieke, economische en financiële stabiliteit een aanduiding te geven van de mogelijkheden, welke West-Europa in de komende vijf jaren openstaan, alsmede een aantal problemen en knelpunten te signaleren, waarmede de O.E.E.S.-landen zich waarschijnlijk geconfronteerd zullen zien. De economische groei van deze landen zal in de periode 1956/60 waarschijnlijk geringer zijn dan die, welke van 1951/55 kon worden gerealiseerd. De geraamde groei van de Westeuropese economie met 17 pCt. is enerzijds geen maximum, doch anderzijds zal deze ontwikkeling evenmin automatisch bereikt kunnen worden.

West-Europa

in

1960

Dezer dagen zag het Achtste Jaarrapport van de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking (O.E.E.S.) onder de titel „Europe today and in 1960” het licht. Aan de totstandkoming van dit rapport hebben alle aangesloten landen en geassocieerde leden — de Verenigde Staten en Canada — medegewerkt. Naast het gebruikelijke overzicht van de huidige economische toestand in West-Europa en een beschrijving van de activiteiten van de O.E.E.S. in het afgelopen jaar, vindt men hierin een studie over de vooruitzichten op wat langere termijn, namelijk van 1956 tot en met 1960. Op de bevindingen van deze laatste studie, welke aller aandacht verdient, wordt hier nader ingegaan.

Opgemerkt zij, dat dit niet de eerste maal is, dat de O.E.E.S. zich bezig heeft gehouden met het bestuderen van de toekomstige economische ontwikkeling. Zo werd reeds in 1948 een rapport over de verwachtingen tot midden 1952 samengesteld, terwijl de Raad van de O.E.E.S. in 1951 verklaarde, dat men in de periode tot en met 1955 zou moeten komen tot een vergroting van het Europese nationaal produkt met 25 pCt.

De onderhavige studie heeft echter niet het karakter van een „streefprogramma”, doch zij poogt op grond van een aantal premissen als politieke, economische en financiële stabiliteit, een aanduiding te geven van de mogelijkheden, welke West-Europa in de komende vijf jaren openstaan alsmede een aantal problemen en knelpunten te signaleren, waarmede de O.E.E.S.-landen zich waarschijnlijk geconfronteerd zullen zien. Onderstaande tabel toont hoe men zich de voornaamste verwachtingen in dit opzicht voorstelt:

Economische groei der O.E.E.S.-landen

	1951/55 (realisatie)	1956/60 (prognose)
bruto nationaal produkt	27 pCt.	17 pCt.
particuliere consumptie	23 pCt.	18 pCt.
overheidsbestedingen	24 pCt.	17 pCt.
investeringen	40 pCt.	24 pCt.

Hieruit blijkt, dat de economische groei van de O.E.E.S.-landen in de periode 1956/60 dus waarschijnlijk geringer zal zijn dan die, welke van 1951/55 kon worden gerealiseerd. Dit is echter niet zo verwonderlijk als men bedenkt, dat

(vervolg van blz. 370)

dekking der behoefte aan algemene inkomsten, in aanmerking komen voor een door de Ministers van Binnenlandse Zaken en van Financiën op subjectieve gronden vast te stellen aanvullende uitkering welke eveneens onderdeel wordt van de algemene uitkering. De commissie stelt zich voor, dat de genoemde Ministers zich bij het bepalen van de bedragen van deze aanvullende uitkeringen in hoofdzaak zullen laten leiden door het beginsel, dat bij de subjectieve verhogingen der algemene uitkering, welke onder de bestaande regeling zijn toegekend, over het algemeen rekening is gehouden met de bijzondere omstandigheden, waarin de desbetreffende gemeenten verkeren, doch dat zij in uitzonderingsgevallen daarvan hetzij naar boven, hetzij naar beneden zullen kunnen afwijken”⁹⁾. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten in haar eerder genoemde advies bepleit in deze gevallen, voor zover deze gemeenten

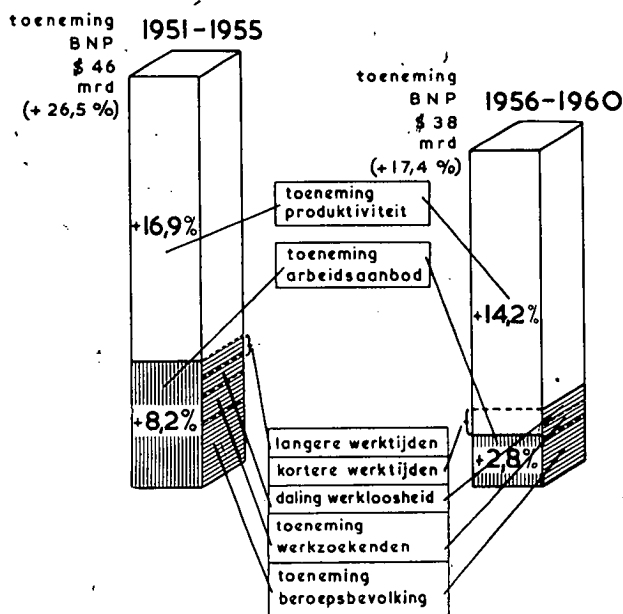
„onder de werking van de huidige wet een subjectieve verhoging van de algemene uitkering hebben ontvangen en in het recente verleden dus reeds na onderzoek is komen vast te staan; dat bij verlaging van het uitkeringsbedrag de uitkeringen tekort zullen schieten in de behoefte aan algemene inkomsten” een automatische garantie tot boven het bedrag van f. 10 per inwoner te geven.

Is het laatste juist? Het is sterk de vraag, of de behoefte aan subjectieve uitkeringen in het verleden niet even sterk werd bepaald door de onvolkomenheid van de geldende regeling als door de „bijzondere omstandigheden” waarin de desbetreffende gemeenten verkeerden. Het lijkt dan ook onjuist een subjectieve verhoging zonder meer als een indicatie voor het bestaan van bijzondere omstandigheden te beschouwen. Het voorstel van de commissie-Oud lijkt ons dan ook meer consequent, juist in zijn voorzichtige formulering.

⁹⁾ Rapport van de commissie-Oud, blz. 57.

de Westeuropese economie zich momenteel kenmerkt door de omstandigheid, dat steeds minder braakliggende produktiefactoren ter beschikking staan. In praktisch alle O.E.E.S.-landen heerst immers volledige werkgelegenheid en is de produktiecapaciteit volledig bezet. Een verdere groei zal dan ook afhankelijk zijn van de toeneming van de beroepsbevolking en de produktiviteit. Op grond van sociale en demografische factoren zal nu het arbeidsaanbod in de komende periode met minder dan een derde toenemen in vergelijking tot hetgeen in de afgelopen vijf jaren op dit punt gerealiseerd kon worden. Evenmin is het te verwachten dat de produktiviteit in dezelfde mate als voorheen zal kunnen stijgen als men bedenkt, dat de economische activiteiten in het achter ons liggende tijdvak nog een belangrijk herstelelement bevatten. Desondanks is de verwachte produktiviteitsstijging (14 pCt.) groter dan die, welke de Verenigde Staten in de laatste vijf jaren te zien gaven. In bijgaand diagram wordt de stijging van het Europese produkt nader verklaard.

TOENEMING WESTEUROPESE BRUTO NATIONAAL
PRODUKT (IN PRIJZEN VAN 1955)

Consumptie.

De particuliere consumptie, zijnde de belangrijkste der drie bestedingscategorieën — consumptie, overheidsbestedingen en investeringen —, zal naar verwachting in de komende jaren een grotere toeneming vertonen dan het nationaal produkt. In verband hiermede zij in herinnering gebracht, dat in 1947, toen de particuliere consumptie zich nog maar nauwelijks op het niveau van dat van 1938 bevond, het aandeel ervan in beide gevallen 73 pCt. uitmaakte van het totale Europese produkt. Sindsdien steeg het aandeel der overheidsuitgaven (defensie!) en investeringen echter relatief meer, zodat het aandeel der consumptie in het bruto produkt terugviel en thans ca. 65 pCt. bedraagt.

Het is verder opmerkelijk een zekere verschuiving in het consumptiepatroon te kunnen onderkennen, namelijk in deze zin, dat de stijging van de consumptieve vraag zich in toenemende mate richt op duurzame consumptiegoederen, een toeneming, welke zelfs groter is dan die welke in de Verenigde Staten wordt geconstateerd. Deze hoge

elasticiteit kan eigenlijk slechts verklaard worden uit het simpele feit, dat het huidige bezit aan duurzame consumptiegoederen nog zeer gering is. Deze verschuiving zal in de toekomst hoge eisen stellen aan de mobiliteit der produktiefactoren.

Overheidsbestedingen.

Er is weinig reden te verwachten, dat het aandeel der overheidsbestedingen in het nationaal produkt, dat voor West-Europa als geheel op ongeveer 14 pCt. neerkomt, in de nabije toekomst sterk zal veranderen. Mij uiteraard bepalend tot een keuze, blijkt uit het O.E.E.S.-rapport, dat het vooral noodzakelijk zal zijn voor de Overheid grote aandacht te besteden aan onderhoud en aanleg van wegen. In de afgelopen vijf jaren steeg het aantal motorvoertuigen met 75 pCt. en voor de komende periode zal rekening moeten worden gehouden met een verdere groei van 50 pCt. De ontwikkeling van het wegennet heeft hiermede geen gelijke tred gehouden. Men mag met de O.E.E.S. hopen, dat de vele meer of minder ambitieuze wegen- (en tunnel)programma's, welke op dit ogenblik in verschillende landen bestaan, met voorrang worden uitgevoerd, opdat aan het vervoer de minste belemmeringen „in de weg” zullen worden gelegd.

Voor het onderwijs wordt een stijging van de lopende overheidsuitgaven met 20 pCt. voorzien en in de kapitaalsfeer (scholenbouw) zelfs een verdubbeling. Met name het middelbaar onderwijs zal in de komende vijf jaren een zeer grote aanwas van leerlingen te verwerken krijgen, o.a. als consequentie van de „babyboom” direct na de laatste oorlog. Op deze plaats behoeft verder het belang van een goed geschoold kader voor Europa niet nader onderstreept te worden ¹⁾.

Investeringen.

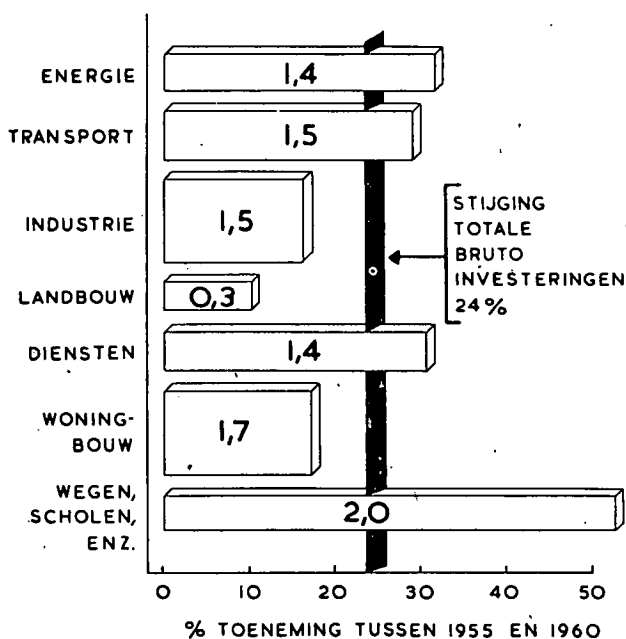
Ofschoon het een hachelijke zaak is een raming te maken van de toekomstige investeringen moge toch vermeld worden, dat de O.E.E.S. verwacht, dat op een stijging met 24 pCt. wel gerekend mag worden, waardoor de investeringsquote, welke momenteel ruim 18 pCt. bedraagt, wederom zou toenemen ²⁾. Om dit nader toe te lichten en te motiveren is het nodig nog eens de ontwikkeling sinds 1930 in herinnering te roepen. In het tijdvak 1930/39 overtrof de produktiecapaciteit verre de vraag en bevonden de investeringen zich bijgevolg op een laag niveau. Gedurende de laatste wereldoorlog stonden de investeringen in het teken van de oorlogsinspanning. Na deze oorlog, toen de vraag de capaciteit in aanzienlijke mate overtrof, bewogen de investeringen zich vooral in die richting, welke zou resulteren in de snelste toeneming van de produktie.

¹⁾ Het komt mij persoonlijk voor, dat Europa in dit opzicht percentsgewijs achterop raakt t.o.v. landen als de Verenigde Staten, hetgeen mij voor een deel verklaarbaar lijkt uit verschil in systeem. Immers, in Europa wordt reeds de 12-13 jarige leerling voor de moeilijke keuze geplaatst al dan niet in de toekomst hoger onderwijs te gaan volgen. Daar slechts 10-25 pCt. van deze categorie naar die middelbare scholen gaat, welke uiteindelijk toegang geven tot hoger onderwijs, wordt zodoende aan ca. 80 pCt. der 12-13 jarige leerlingen eigenlijk reeds per definitie de kans ontnomen ooit in de gelegenheid te zijn hoger onderwijs te volgen. In landen als de Verenigde Staten behoeft deze keuze pas op 17-18 jarige leeftijd gemaakt te worden, hetgeen ongetwijfeld voordelen biedt.

²⁾ Helaas wordt in het rapport niet nader ingegaan op de vraag, of de hiervoor benodigde financieringsmiddelen ook inderdaad ter beschikking zullen komen.

Zo ziet men dus, dat er de laatste 25 jaren de neiging is geweest slechts de strikt noodzakelijke investeringen te verrichten. Hierin komt nu langzamerhand een kentering. Bepaalde investeringen, welke niet noodzakelijkerwijs de productie onmiddellijk verhogen, kunnen niet langer uitgesteld worden. Ook uit hoofde van het feit, dat de capaciteitsgrens in vele gevallen bereikt is, zullen aanzienlijke uitbreidingsinvesteringen moeten plaatsvinden. Nevenstaand diagram geeft een beeld van de investeringsramingen in verschillende sectoren.

VERWACHTE STIJGING DER BRUTO INVESTERINGEN
IN VASTE ACTIVA.
(MRD DOLLARS IN PRIJZEN VAN 1955)

Het valt hierin op, dat met name de energiesector grote investeringen zal eisen. Een enkel cijfer moge in dit verband genoemd worden: het Europese primaire energieverbruik bedroeg in 1955 ca. 28 pCt. meer dan in 1950, terwijl de Europese productie van primaire energie met slechts 15 pCt. toenam. De afhankelijkheid van West-Europa van buitenlandse energie steeg in deze periode dan ook van 12 pCt. tot 21 pCt. Geraamd wordt, dat de investeringen ten behoeve van atoomenergie ca. \$ 2 mrd. zullen bedragen. Het is echter niet waarschijnlijk, dat op dit gebied tegen 1960 meer dan het equivalent van 1 mln. ton kolen zal kunnen worden opgebracht. Na 1960 zou dit aanmerkelijk kunnen stijgen.

Betalingsbalans.

De hier geschetste verwachte ontwikkeling van de Europese economie heeft tot gevolg, dat — temeer daar rekening wordt gehouden met een verdere liberalisatie in handels- en betalingsverkeer — de importen uit de rest van de wereld sterk zullen stijgen, namelijk met rond 22 pCt. Op zichzelf is dit geen stijging, welke niet door vergrote Europese exporten gedekt zou kunnen worden. Behalve voor dekking der importen zullen de exporten in de komende jaren echter moeten zorgdragen voor een aanvulling der deviezenreserves. Dit met het oog op de omstandigheid kleine betalingsbalansfluctuaties gemakkelijker te kunnen opvangen, alsmede om op deze

Automatische verkoop

De verkoopautomaat is geen specifiek naoorlogses verschijning, maar de sterkste toename — zowel naar aantal als soort — dateert van de laatste jaren. Uit een artikel in „The Financial Times” van 22 maart jl. blijkt dat deze machinale middenstander in Engeland — en waarschijnlijk tevens elders — snel in populariteit toeneemt.

Behalve sigaretten en chocolade kan men thans welhaast alle soorten artikelen — slechts door afmetingen beperkt — via de automaat betrekken. Bijna alle geven wisselgeld terug en kunnen gemakkelijk worden aangepast bij prijswijzigingen. Voor artikelen met een onregelmatige vorm wordt gebruik gemaakt van een nieuw zelfvullend type, dat in staat is 64 tot 384 verschillende artikelen ten verkoop aan te bieden.

De koffie- en theeautomaten, sommige met een capaciteit van 500 koppen, dateren van het laatste jaar. Een dergelijke machine kost ongeveer f. 3.500, maar betaalt zichzelf in 9 tot 10 maanden bij een omzet van 500 koppen per week.

Een sigarettenautomaat met 6 tot 9 kolommen kost ongeveer f. 2.000. De gemiddelde wekelijkse omzet hiermee wordt geschat op f. 500 tot f. 750. Bij een winstmarge van 8 pCt. houdt dit in, dat de automaat zichzelf binnen een jaar betaalt, terwijl de producenten de levensduur schatten op 15 tot 20 jaar.

wijze een grotere liberalisatie en kapitaalexport te kunnen effectueren.

Wil men nu in 1960 eenzelfde overschot op de Europese betalingsbalans met de rest van de wereld behalen als werd bereikt in 1955 (nl. \$ 1,73 mrd.) dan zullen tegen die tijd de exporten 24 pCt. hoger moeten liggen dan in 1955 het geval was. Dit zal niet dan met grote inspanning tot stand kunnen worden gebracht, vooral als men in aanmerking neemt, dat de buitenlandse vraag naar Europese producten in aanzienlijke mate gericht is op machinerieën, transportmiddelen en chemische producten. Deze categorieën zullen dus het leeuwenaandeel in de exportvergroting moeten nemen, hetgeen ongetwijfeld eveneens de hoogste eisen zal stellen aan de mobiliteit van de productiefactoren.

Samenvattend zij gesteld, dat de geraamde groei van de Westeuropese economie met 17 pCt. enerzijds geen maximum is, doch anderzijds zeer zeker evenmin automatisch bereikt zal kunnen worden. Zou deze ontwikkeling inderdaad gerealiseerd worden dan betekent dit een wezenlijke versterking van onze Westeuropese economie en een van jaar tot jaar merkbare verbetering van de levensstandaard. Een hechtere Europese samenwerking in de meest uitgebreide zin van het woord en een zo groot mogelijke medewerking van alle groeperingen der bevolking zijn daartoe echter onontbeerlijk.

*s-Gravenhage.

W. F. NIJHOF, econ. drs.

Op 2 april jl. publiceerde de Centrale Bank van Suriname haar eerste verkorte weekbalans. Tevens kwam een nieuwe tariefwet tot stand en werd de in- en uitvoerprocedure gewijzigd. Zowel de invoer als de uitvoer namen in 1956 toe. Bauxiet vormde wederom ca. 78 pCt. van het uitvoertotaal. De regelingen t.a.v. bedrijfsvergunningen werden, ondanks een controverse over de differentiatie van de vestigingseisen, gewijzigd. Op 4 februari 1957 werd tussen het Gebiedsdeel Suriname en de Alcoa een richtlijnenovereenkomst gesloten met betrekking tot het Surinamerivierplan en de oprichting van een aluinaardefabriek en een aluminiumreducerbedrijf. De Alcoa is de exclusieve exploratie van bauxiet ten Oosten van de Surinamerivier toegezegd; de rechtsvorm van het plan is een publiekrechtelijk lichaam, waarbij Suriname eigenaar blijft van het project.

Enkele overheidsbesluiten hebben mogelijk het begin van 1957 tot een belangrijke periode voor de economische ontwikkeling van Suriname gemaakt. Het circulatiebankwezen ging over van particuliere handen naar de Overheid, de tariefwet en de in- en uitvoerprocedure werden gewijzigd, en tussen Suriname en de Alcoa werd een basisovereenkomst gesloten inzake het Surinamerivier-stuwdamplan.

Circulatiebank.

Op 30 maart publiceerde De Surinaamsche Bank N.V. haar laatste weekstaat volgens het aflopende octrooi. Aansluitende op de weekstaten, afgedrukt in „E.-S.B.” van 20 februari jl. op blz. 155, geven wij hier de verkorte cijfers in Sf. 1.000. Daarachter nemen wij cursief op de overeenkomende cijfers van de eerste verkorte weekbalans van de Centrale Bank van Suriname, en wel die per 2 april 1957.

Debet	29/12/56	30/3/57	(C.B.S. 2/4/57)
Goud, deviezenrekeningen	27.114	13.528	31.604
Disconto's	183	159	—
Debiteuren	13.140	11.094	143
Effecten en hypotheek	633	718	77
Gebouwen	41	41	93
Sluitrekeningen	680	9.925	137
	41.791	35.465	32.054

Credit

Circulatie: chartaal	14.728	14.463	11.472
giraal	12.836	13.458	10.830
Deviezenrekeningen	6.234	223	3.187
Kapitaal	1.321	1.321	3.000
Reserverekeningen	316	316	3.000
Sluitrekeningen	6.356	5.684	565
	41.791	35.465	32.054

Hierbij moeten wij in aanmerking nemen, dat de Centrale Bank in zekere zin de voortzetting is van het sedert de tweede wereldoorlog bestaande Deviezenfonds en ook alle activa en passiva van dit thans geliquideerde fonds overnam. Daarmede is de goudvoorraad van de nieuwe bank die van De Surinaamsche Bank en het Deviezenfonds samen. Uit het voordelig saldo van het fonds werden Kapitaal en Reserve verkregen.

Surinaamse kanttekeningen

(Eerste kwartaal 1957)

Uw kanttekenaar heeft getracht, in de oude weekstaten en de nieuwe weekbalansen een continuïteit te vinden inzake het circulatievolume, doch dit bleek met het gepubliceerde cijfermateriaal niet doenlijk. De Circulatiebank geeft namelijk alleen de door haar uitgegeven bankbiljetten op en niet de oude van De Surinaamsche Bank. Aangezien de omwisseling zeer traag verloopt, hoofdzakelijk door het uitblijven van belangstelling van de zijde van het publiek, zijn nog grote bedragen aan oude biljetten in omloop en bevinden zich nog grote hoeveelheden nieuwe biljetten in de kluis van De Surinaamsche Bank ter omwisseling. Daarnaast boekte De Surinaamsche Bank kennelijk reeds in maart een groot deel van haar deviezenrekening via de sluitrekening over naar de Circulatiebank, wat de weekstaat van 30 maart onoverzichtelijk maakt. Het ware te wensen, dat betreffende de overschakeling van het circulatiewezen een eenmalige publikatie verscheen, welke een duidelijk beeld geeft inzake de aansluiting van de oude en de nieuwe cijfers.

Tariefwet.

Om tot een juiste beoordeling te komen, dienen wij het probleem te splitsen in twee intenties, die bij de opstellers voorzaten:

1. Het ontwerpen van een tariefwet, die geheel is aangepast aan de moderne nomenclatuur en handelsgebruiken. De bestaande tariefwet was een lappendeken van noodwetjes en ambtelijke beslissingen, die in het geheel niet aansloot bij een enigszins logische indeling van de goederen ten behoeve van de handelsstatistieken. Op dit punt juichen wij van deze kant dus van harte de totstandkoming van de nieuwe Tariefwet toe en willen wij de lezer zeker niet vervelen met een detailkritiek, die toch in hoofdzaak op binnenlandse gebruiken slaat.

2. Het vaststellen van de tarieven. Dit is een geheel ander punt. Kort en goed: ten gevolge van een veel te kostbaar overheidsapparaat kan de Surinaamse bijdrage aan het Tienjarenplan niet worden opgebracht zonder dat de Landsfinanciën op rood komen. En hier is nu de totaal verouderde methode gebruikt, de invoerrechten als sluitpost voor de begroting te nemen.

Suriname is voor zijn levensonderhoud voor het grootste deel op importgoederen aangewezen, dus laat het zich raden, wat het gevolg was van een verhoging van 20 pCt. tot 40 pCt. recht op de belangrijkste levensmiddelen. Het Algemeen Bureau voor de Statistiek heeft nu de goede gedachte gehad, de indexcijfers van de prijzen van levensonderhoud nader te verdelen naar goederen van binnenlandse en buitenlandse herkomst, en geeft in haar Statistische Berichten No. 13 (!) zonder commentaar een overzichtelijke becijfering.

Hieruit blijkt, dat het totale indexcijfer (3e kw. 1953=100) van het laatste kwartaal 1956 tot het eerste kwartaal 1957 steeg van 107 tot 110. De grootste sprong maakten hierbij de voedingsmiddelen van buitenlandse herkomst en wel van het in de loop der jaren vrijwel constante 99 naar 105. De voedingsmiddelen van binnenlandse oorsprong stegen daarenboven sinds 1953 regelmatig: voor het 4e kw. resp. 102, 105, 111, 118, welk laatste cijfer in het 1e kw. 1957 ongewijzigd bleef.

Begrijpelijkerwijze heeft deze maatregel bij het publiek en ook in handelskringen groot verzet teweeggebracht. Reeds werden enkele tarieven inmiddels weer op de oude hoogte teruggebracht (spijsolie, aardappelen, etc.). Ook de industrie klaagt, daar thans alle investeringsgoederen, waarvan er vele vrij waren, belast zijn. Inderdaad heeft dit, zowel als de stijging van de kosten van levensonderhoud, een verhoging van de produktiekosten tot gevolg, hetgeen de intenties van het Tienjarenplan geheel doorkruist.

Daar de inkomstenbelasting nog altijd vrij laag is en zeker nog niet alle daarvoor in aanmerking komende belastingplichtigen volledig worden aangeslagen, moet Uw kanttekenaar tot de slotsom komen, dat in dezen niet de beste weg is gekozen. Bezuinigingen op het ambtelijke apparaat en eventueel verhoging van de inkomstenbelasting zouden naar behoren moeten zijn uitgeput, vóórdat tot deze produktiekostenverhogende maatregel moest worden overgegaan. Daarbij zal de totale opbrengstenvermeerdering nog misleidende cijfers te zien geven, want onder de oude regeling waren de Landsdiensten vrijgesteld van invoerrechten, wat thans niet meer het geval is. Dit betekent, dat een verhoogde opbrengst enerzijds gecompenseerd wordt door een noodzakelijke verhoging van alle departementsbegrotingen met de thans te betalen invoerrechten.

Een ogenblik zag het ernaar uit, dat de prijsbeheersing wederom in werking zou treden, doch dit is terecht niet doorgedaan. Immers, de aanvoer van goederen is zeer ruim en op deze markt van vrije concurrentie kan men niet anders verwachten dan dat de kostenverhogende factoren proportioneel in de prijzen verdisconteerd worden. De vergaande differentiëring van het tarief veroorzaakt bij de handel en ook bij de douane nog vele moeilijkheden, doch wij hopen, dat de noodzaak van een betere warenkennis opvoedend zal werken. In zekere zin zal dit in de toekomst tot een differentiatie bij de importhandel leiden.

Liberalisatie van de invoer.

In dit kwartaal werd een nieuwe deviezenregeling ingevoerd, die in hoofdzaak neerkomt op het vervangen van het bestaande vergunningensysteem door een meldingsprocedure voor de in- en uitvoer van goederen, waarvan de betaling geschiedt door middel van documentaire kredieten of wissels. Of deze maatregel de beoogde vereenvoudiging en dus bezuiniging op het deviezencontrole-apparaat zal bewerkstelligen moet ernstig worden betwijfeld. Immers, uit Statistische Berichten No. 2 blijkt, dat 54 pCt. van de

invoer wordt bewerkstelligd door 7 handelshuizen en 5 grootverbruikers, die alle voor meer dan Sf. 1 mln. per jaar importeren, en het zijn juist deze bedrijven, die gezien de hoge kosten geen gebruik maken van de bovenvermelde betalingsmethoden. Meestal staan zij in een vaste rekening-courantverhouding met hun moeder- of zusterhuizen overzee. Wij kunnen in deze maatregel dan ook niets anders zien dan een bewuste bevoordeling van de kleinere, meest lokale, handelshuizen ten koste van de grote, meest van overzee gefinancierde, maatschappijen.

Buitenlandse handel.

Volgens de voorlopige, in Statistische Berichten No. 11 gepubliceerde, cijfers blijkt, dat zowel in- als uitvoer in 1956 toenamen: invoer Sf. 63 mln. (52); uitvoer Sf. 58 mln. (50). De meest opvallende posten waren daarbij (in Sf. 1.000):

	Invoer	
Machines voor bauxietontginning.	2.639	(922)
Landbouwmachines	1.855	(1.190)
Cement	910	(671)
Garens en stoffen	5.167	(4.209)
Granen en graanprodukten	2.673	(2.168)
Zuivelprodukten	1.392	(1.066)

Achteruit gingen: bier (dochterbrouwerij van Amstel te Paramaribo); spijsolie (scherpe contingentering) en, minder, vis (binnenlandse vangst).

De uitvoer werd, zoals reeds gedurende vele jaren het geval is, beheerst door de

Bauxiet	45.536	(39.823)
Verder: Rijst	3.427	(2.795)
Fruit (vnl. citrus)	878	(426)
Hout	2.036	(1.159)
Suiker	180	(0)
Triplex	3.629	(3.309)

De niet-vermelde plantage-gewassen liepen alle terug. In het uitvoertotaal bleef dus de bauxiet met ongeveer 78 pCt. constant.

De uitvoer van vis nam toe van Sf. 26.000 tot Sf. 137.000, inclusief garnalen. In dit verband kan worden opgemerkt, dat het in de Nederlandse pers verschenen bericht, dat de garnalenfabriek haar bedrijf begin 1957 staakte, niet juist is. Tijdens een korte periode, waarin de aanvoer te gering was, om deze fabriek te laten draaien, werd de vriesinstallatie van de Visserijdienst gebruikt, en ook gedurende deze tijd werden diepgevroren garnalen en vis geëxporteerd.

Bedrijfsvergunningen.

Van overheidswege werd enige tijd geleden een commissie benoemd, teneinde na te gaan, in hoeverre het gewenst zou zijn, de bestaande regelingen te wijzigen, zowel wat betreft de procedure als de vereisten, dit laatste eventueel gekoppeld aan een voorgeschreven differentiatie. De thans gepubliceerde regeling heeft een sterke controversale geschiedenis tussen de Vereniging Surinaams Bedrijfsleven (die in deze kennelijk de adviseur van de Regering is geweest) en de door de vijf andere handelsverenigingen gesteunde Kamer van Koophandel, die een minder scherpe vorm van differentiatie wenst. Inmiddels zijn reeds enkele vergunningen volgens de nieuwe regeling verstrekt en het ziet ernaar uit, dat daarin voorshands geen wijziging zal komen.

Surinamerivierplan.

Dit project, ook wel naar de eerste opsteller het Plan-Blommestein en naar de oorspronkelijke plaats van de

stuwdam het Brokopondo-plan geheten, heeft in deze periode een ongemene publiciteit gehad. Nu het trompetgeschal rondom de op 4 februari 1957 gesloten richtlijnen-overeenkomst tussen het Gebiedsdeel Suriname en de Alcoa enigszins is geluwd en intussen de N.R.C. een kritische beschouwing gaf ¹⁾, willen wij hier de naar onze gevoelens belangrijkste economische facetten aan een korte beschouwing onderwerpen, waarbij wij voor de technische gegevens verwijzen naar het artikel „Het Brokopondo-plan en de vestiging van een aluminium-industrie in Suriname” van Ir. L. van Geuns in „E.-S.B.” van 12 oktober 1955, blz. 906 e.v.

Wij willen daarbij vooropstellen, dat het voor Suriname van het allergrootste belang is, zoveel mogelijk profijt te trekken van de bodemschat, waarvan thans de hele economie afhankelijk is, de bauxiet. Hoe verder deze grondstof ter plaatse kan worden verwerkt, des te groter wordt het nationale produkt. Het gaat er dus niet om, een stuwwerk te bouwen en daarvoor een zo groot mogelijk rendement te zoeken, doch om het zoeken naar een zo rationeel mogelijke verwerking ter plaatse van de bauxiet. Hierbij dient rekening gehouden te worden met een optimale mogelijkheid, waarbij het meteen blijkt, dat gezien de benodigde hoeveelheid calorïen het onmogelijk zou zijn een normale jaarproduktie van 3½ mln. ton bauxiet ter plaatse te verwerken. Voor de verwerking tot blok-aluminium van 160.000 ton bauxiet, dus nog geen 5 pCt. van deze produktie, is reeds 90 pCt. van de capaciteit van het waterwerk met een stuwmeer groter dan de provincie Utrecht noodzakelijk.

Het gaat er in dezen alleen om, op welke wijze de benodigde energie voor de aluminiumfabricage het meest rationeel verkregen kan worden, waarbij zich drie krachtbronnen onderscheiden: warmte, waterkracht en atoomsplitsing, eventueel nog een vierde: solaire energie, welke echter nog niet in aanmerking komt.

Prof. J. W. Gonggrijp hield een pleidooi voor houtverbranding ²⁾, doch deze methode dient als onrendabel terzijde te worden gelegd. Anders ligt het met een oliebrandcentrale. Het is de algemene verwachting, dat termische centrales, en in het bijzonder die met oliebranders, een groter rol zullen gaan spelen dan waterkrachtcentrales in de nabije toekomst en een rendabele exploitatie van een pijpleiding vanuit Venezuela ware niet ondenkbaar. Hoewel aan deze mogelijkheid nog niet veel aandacht is besteed, zou dit in de toekomst zeker voor additionele bauxietverwerking in ogenschouw genomen kunnen worden. In dat geval zouden nationale prestige-overwegingen dienen te worden opgeëfferd ten gunste van een nauwe samenwerking met de buurlanden. In het huidig stadium komt dit echter nog niet in aanmerking, evenmin het zeer hoge technologische eisen stellende splitsen van atomen; waarvoor overigens ter plaatse vermoedelijk niet voldoende splijtbaar materiaal aanwezig is.

Blijft dus de technisch uitvoerbare waterkrachtcentrale. Nadat de technische problemen uitvoering vanuit meerdere gezichtspunten zijn bezien was men thans zover, dat de Regering nadere onderhandelingen kon openen met mogelijke interessanten voor de bauxietverwerking. En het is jammer, dat in deze niet meer belangstelling van Nederlandse zijde is getoond, zoals de N.R.C. zeer juist opmerkt. De thans gesloten richtlijnenovereenkomst met

de Alcoa is nog geenszins bindend en dient uitsluitend te worden gezien als een „public relations” document. Beide partijen zijn nl. in hoofdzaak tot elkaar gekomen en zoeken thans op de bereikte basis een derde, en wel een partij, die bereid is, de te bouwen dam met centrale te financieren met als grondslag het door beide eerste partijen verwachte rendement. De recente stijging van de rentevoet is in dezen zeer belemmerend, gezien de hoge kapitaalinvestering (ca. Hf. 240 mln.). De gehele uitvoering van het project hangt dus nog af van het al of niet vinden van deze partner, waarbij in het bijzonder gedacht wordt aan mogelijkheden in Nederland.

Een moeilijk punt in dezen is, dat beide partijen hun bereidheid hebben afhankelijk gesteld van een maximaal rentepercentage van $\frac{4^3}{4}$. Op zichzelf is het zeer nuttig, reeds bij voorbaat te overwegen, hoe hoog de rentekosten maximaal mogen zijn (ook de aflossingsperiode is gefixeerd op minimaal 40 jaar), doch het is de vraag, in hoeverre dergelijke overwegingen te handhaven zijn, wanneer de richtlijnenovereenkomst te zijner tijd in een definitieve overeenkomst wordt omgezet.

Twee van de belangrijkste bepalingen in de gesloten overeenkomst zijn wel de toezegging van exclusieve exploratie van bauxiet in geheel Suriname ten oosten van de Surinamerivier aan de Alcoa en de vaststelling van de rechtsvorm van het plan: een publiekrechtelijk lichaam in de geest van de Directie der Zuiderzeewerken en de T.V.A., waarbij Suriname eigenaar blijft van het project. De toezegging van exclusieve exploratie is reeds voldoende, om de Alcoa reeds thans een zeer sterke positie te geven. Welke concurrerende mijnbouwmaatschappij heeft onder deze omstandigheden nog belangstelling, om afhankelijk van een te verwachten definitieve overeenkomst thans nog te gaan exploreren? Dit is voor de Alcoa een zeer belangrijk winstpunt. Onafhankelijk van het feit of de overeenkomst al dan niet tot stand komt is met deze richtlijnen-overeenkomst commercieel gesproken iedere concurrentie op de concessiemarkt uitgeschakeld. En dit geldt in het bijzonder ten opzichte van de Billiton Mij.

Het is bekend, dat onderhandelingen worden gevoerd met mogelijke financiers en onzerzijds spreken wij de hoop uit, dat men hierin zal slagen. Immers, Suriname heeft groot belang bij iedere meeropbrengst van zijn bodemschatten. En hoewel de richtlijnenovereenkomst uitgaat van de financiële opzet op grond van één enkele „outlet”, de stroomopwekking, het gehele Surinamedamplan blijft in wezen een Combinatieplan, zodat de verdere voordelen van dit plan kunnen worden gerealiseerd op basis van de directe kosten van iedere additionele aanwending. Wij denken hierbij o.a. aan betere bosexploitatie, waterbeheersing van de Beneden-Suriname, toeristische mogelijkheden langs het meer, verkeerstechnische verbetering van het binnenland, etc. Daar het de opzet is, dat de te bouwen aluinaardefabriek en het aluminiumreducerbedrijf eigendom zijn van de Alcoa, dus particulier bezit, bestaat er een redelijke mogelijkheid, dat ook bij de nevenprojecten particuliere interessanten zullen worden ingeschakeld.

Wij spreken hierbij de hoop uit, dat thans zeer binnenkort kan worden overgegaan tot de uitvoering van dit project, dat zeker niet gigantisch is, zoals de N.R.C. dit noemde, doch technisch en economisch verantwoord, en voor de opbouw van Suriname misschien belangrijker dan het gehele Tienjarenplan, waarvan het destijds werd afgesplitst.

¹⁾ Vrijdag 22 maart 1957.

²⁾ Vox Guyanae, vol. 1, no. 6, blz. 145 e.v.

BOEKBESPREKINGEN

Mr. D. de Baan: Kosten van verwerving - Buitengewone lasten. Een alfabetisch geordend overzicht van wet en rechtspraak, met praktische wenken. Lexicon-serie no. 1. Uitgeverij FED, Amsterdam 1957, 144 blz., f. 5,90.

Dit met enthousiasme geschreven werkje is het eerste van de nieuwe Lexicon-serie, waarbij als systematiek de alfabetische volgorde gekozen is. Wanneer de stof beperkt is kan dit systeem voordelen hebben; zodra ze uitgebreider wordt ontstaat het gevaar dat het verband verloren gaat.

Het is dan ook de vraag, of het doel dat de schrijver zich — zoals hij in zijn voorbericht zegt — voor ogen heeft gesteld: het bos te laten zien, bereikt wordt wanneer men de plaatjes van de gedetermineerde bomen alfabetisch vertoont. Wanneer men een bepaalde situatie wil bezien wordt men door het gekozen systeem veelal gedwongen verschillende trefwoorden op te zoeken. Voor een geval van buitengewone lasten, bijv. terzake van ziekte-uitgaven, vindt men onder afzonderlijke trefwoorden vermeld: ziekte („de ziekte” is wel een zeer korte aanduiding voor een gespecialiseerd werkje) — premie ziekteverzekering — premie Ziekenfondsenbesluit — bezoek — buitengewoon — dienstbode — gezinshulp — huishoudelijke hulp — werkster. Wanneer er zowel uitgaven terzake van punt 1 als van punt 2 van artikel 51 lid 2 zijn moet men de oplossing van de vraag, of men voor het criterium „buitengewoon” het totaal kan bezien zoeken bij „verhouding tussen lid 2 en lid 3”, en bij de berekening van het minimum dat voor aftrek in aanmerking komt bij „minimum grens” en „kinderaftrek en buitengewone lasten”.

Goed gemeend is de wens van de schrijver dat de gebruikers veel zullen hebben aan zijn arbeidsproduct: hij heeft kennelijk niet bedoeld dat de lezer één der onheilen van artikel 51 lid 2, 2e van het Besluit I.B. moge treffen. Ook in het algemeen rijst de vraag, of schrijver zich wel steeds in de persoon van de gebruiker verplaatst.

Zo vangt hij de beide onderwerpen aan met de als basis gebruikte tekst van de desbetreffende I.B. bepalingen: ergens onder het trefwoord „loonbelasting” vindt men de (overeenkomende) loonbelastingartikelen, doch te weinig omtrent de toepassing ervan en de verschillen t.o.v. de inkomstenbelasting (zie bijv. W. J. Visser in Weekblad voor Fiscaal Recht, nos. 4294 en 4295). Hoe de situatie is ten aanzien van de premie Algemene Ouderdomswet vindt men niet vermeld.

De behandelde onderwerpen zijn voor velen van persoonlijk financieel belang. Nog dikwijls ziet men dat contribuabelen van de hen toekomende rechten geen gebruik maken door onwetendheid. Een uitgave als deze is daarom zeker gerechtvaardigd.

Schoonhoven.

B. W. BUENK.

Dr. Paul Wiel: Wirtschaftliche Probleme der Atomenergie. Rheinisch-Westfälisches Institut für Wirtschaftsforschung Essen. Vulkan - Verlag Dr. W. Classen, Essen 1956, 100 blz.

Dr. Paul Wiel heeft in dit 100 bladzijden tellende boekje een overzicht gegeven van de verschillende economische problemen rond de ontwikkeling van de kernenergie. Wie weinig bekend is met de toepassingsmogelijkheden van de kernenergie en de wijze waarop deze kan worden

ingepast in de structuur van de huidige energievoorziening kan in dit boekje veel leerzame gegevens vinden.

In de eerste dertig bladzijden geeft de schrijver o.a. een korte behandeling van een aantal reactortypes en hun technische en economische merites, en een overzichtelijke beschrijving van de verschillende grondstoffen voor de kernenergieproductie.

De daarop volgende dertig bladzijden handelen over de kostprijaspecten. Hoewel de algemene lijn van het betoog interessant is en de situatie juist weergeeft, bevredigt dit gedeelte ons minder, omdat het rijkelijk aanwezig cijfermateriaal niet altijd even kritisch gekozen en overzichtelijk verwerkt is. Uit een enkele aanhaling blijkt nl. dat de schrijver tijdens het samenstellen van het boek de beschikking had over de gegevens die zijn gepubliceerd tijdens de conferentie over het vreedzaam gebruik van de atoomenergie, die in augustus 1955 te Genève werd gehouden. Het is jammer dat Wiel niettemin veel cijfermateriaal en zelfs enkele kostprijprognoses gebruikt uit 1954. Hierdoor is het boekje, wat betreft de kwantitatieve gegevens, reeds in sterkere mate verouderd dan men gezien de verschijningsdatum — 1956 — zou mogen verwachten.

In de laatste bladzijden worden enkele onderwerpen van algemene aard aangeroerd, als de internationale samenwerking, de kernenergieprogramma's in de verschillende landen en de waarschijnlijke toekomstige ontwikkeling van de energievoorziening als geheel.

Wanneer men de auteur de voor dit boekje wat zware titel weet te vergeven, en men stapt heen over de bezwaren die zijn verbonden aan het opnemen van niet geheel up-to-date cijfermateriaal, dan kan men het boekje van Dr. Wiel beschouwen als een leerzame inleiding in de economische problematiek van de productie van kernenergie.

's-Gravenhage.

DRS. BRAM DE BOER.

RECTIFICATIE

De laatste vijf regels van de samenvatting boven het artikel „T.N.O. en de statistiek” in het speciale nummer „Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek” kunnen de indruk wekken, dat de statistische afdeling van T.N.O. zich niet tot de industrie zou wenden, hetgeen uiteraard niet de bedoeling kan zijn, daar immers T.N.O. speciaal ten behoeve van de industrie is opgericht. De bedoeling van de laatste alinea van het artikel zelf, waarop deze regels uit de samenvatting doelen, was om aan te geven, dat op één onderdeel van de wiskundige statistiek, nl. de kwaliteitsbeheersing, ook een aantal particuliere adviesbureaus werkzaam is.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Gedurende de verslagweek zag het er even naar uit, of er op de geldmarkt ten langen leste enige verruiming op komst was. Weliswaar bleef het disconto voor driemaandspapier gehandhaafd op $3\frac{5}{8}$ — 11 /₁₆ pCt. en call (niet-officieel) op $3\frac{1}{2}$ pCt., doch het aanbod van papier was bepaald minder dringend dan tot voor kort het geval was. Ook de weekstaat van de Centrale Bank, waarop de door deze instelling verleende voorschotten in rekening-courant met een bedrag van slechts f. 100 mln. prijkten, wees in deze richting.

De aankondiging van alweer een nieuwe tender op

driemaandsschatkistpromessen door het Rijk — dat kennelijk het ijzer wilde smeden zolang het heet (althans lauwwas — maakte echter alras een einde aan dit begin van ontspanning. Bij deze inschrijving op 3 mei werd f. 57 mln. toegewezen tegen een disconto van $3\frac{11}{16}$ pCt. per jaar, hetzelfde disconto derhalve als bij de tender van 26 april jl.

Deze nieuwe inschrijving binnen een week vormde een onderdeel van een ware drijfjacht op contanten door de Schatkist. Andere onderdelen hiervan vormden de overboeking van f. 150 mln. van de geblokkeerde tegenwaarde-rekening bij De Nederlandsche Bank naar de vrije rekening van het Rijk; door de hoge staatsuitgaven verdween dit bedrag inmiddels reeds als sneeuw in de voorjaarszon.

Een ander onderdeel van deze campagne omvat het met man en macht opleggen door de belastinginspecteurs — welke nijvere ambtenaren hiertoe zelfs overwerk zullen verrichten — van voorlopige aanslagen inkomstenbelasting 1957, waardoor er vroeger dan vorige jaren geld uit de zakken der belastingplichtigen naar de Schatkist zal worden overgeheveld.

Voor diegenen, die de historie van de geldmarkt belang inboezemt, bevat de jongste Deviezennota een interessante passage. Bij de bespreking van de netto deviezenontvangsten in de sector „overheidskapitaal”, welke in 1956 f. 120 mln. hoger waren dan in 1955, wordt opgemerkt: „laatstgenoemde stijging houdt overwegend verband met een in 1956 ter indirecte financiering van de Nederlandse Schatkist in het buitenland opgenomen kort krediet”. Elders in dit stuk wordt gezegd, dat deze transactie tot ontvangsten in convertibele valuta's heeft geleid. Hoewel het duidelijk is, dat hier slechts een klein tijp van een of andere sluijer wordt opgelicht, zullen degenen die medio juli 1956 fluisterden over ca. f. 100 mln. promessen, die het Rijk toen in zijn liquiditeitsnood bij een in Zwitserland gevestigde bankinstelling zou hebben ondergebracht, hierin een bevestiging van dit gerucht zien. Tevens zullen zij concluderen, dat dit krediet in elk geval ultimo 1956 nog niet was afgelost.

De kapitaalmarkt.

Op de aandelenmarkt heerste de afgelopen week een onversneden haussestemming, waartoe verschillende factoren bijdroegen. De trouwe Bedoeinen, die hielpen de wankelende troon van Koning Hoessein te schragen, zorgden voor het optrekken van donkere politieke wolken die boven hun woestijn en de internationale effectenmarkten hingen. Amerikaanse, Britse en Zwitserse vraag naar de Nederlandse internationale fondsen fungeerde op het Damrak weer eens als gangmaker. Er was natuurlijk geen sprake van een reprise van de grote uitverkopen van 1954 en 1955, toen er voor resp. f. 447 mln. en f. 497 mln. van dergelijke fondsen werden geëxporteerd, maar ook een uitvoer op het lagere peil van 1956 (f. 109 mln.) heeft een niet te verwaarlozen invloed op de koersen van deze enkele fondsen.

In de rij van deze internationals schaarde zich de afgelopen week inmiddels een nieuweling, nl. aandelen K.L.M., die hier zelfs een meteor-achtige entree maakten. Zowel de f. 15 mln. dezer aandelen die te Amsterdam, als de f. 25 mln. die te New York werden geïntroduceerd, waren in een oogwenk geplaatst. Terwijl de introductiekoers te Amsterdam (in eensgevend geld) f. 110 bedroeg, steeg de beurskoers met enkele ferme sprongen tot f. 128, waarbij al direct flinke porties naar de States verhuisden.

Een ander fonds, dat door een aanmerkelijke koersstijging de aandacht trok, was Philips. De notering hiervan

DE HEINEKEN'S

BIERBROUWERIJ MAATSCHAPPIJ N.V.

wenst in contact te komen met gegadigden voor de functie van toekomstig

Directeur -

Afdelingshoofd

van een op te richten Vennootschap of Lichaam, welke het beheer zal voeren over de gebouwen in Nederland van de Heineken's Bierbrouwerij Mij., waarin hotels, cafés en restaurants zijn of worden gevestigd.

Gezocht wordt een functionaris, die in staat is moderne bedrijfseconomische inzichten op het investeren in gebouwen en het beheren daarvan toe te passen. Hij moet gewend zijn leiding te geven, terwijl hij een persoonlijkheid dient te zijn, die de Maatschappij bij officiële instanties, architecten, directies van Horecabedrijven enz. op waardige wijze kan vertegenwoordigen. Voorkeur bestaat voor personen met ervaring op één of meer der volgende gebieden: het bouwwezen, het beheer van onroerend goed, het Horeca- of brouwerijbedrijf.

Sollicitaties van hen, die praktisch-juridische, dan wel financieel-administratieve ervaring hebben, zullen echter ook ernstig worden overwogen.

De sociale voorzieningen, aan deze functie verbonden, zijn gelijk aan die, welke gelden voor vergelijkbare medewerkers in dienst der Heineken's Bierbrouwerij Mij.

Hun, die voor de functie belangstelling hebben, de leeftijd van 40 jaar niet hebben overschreden en beschikken over goede contact-eigenschappen in de omgang met mensen, wordt verzocht zich met eigenhandig (niet met ballpoint) geschreven brief met beschrijving van hun levensloop en hun ambities te richten tot de Directie van de Heineken's Bierbrouwerij Mij. N.V., Crooswijkseingel 50 te Rotterdam.

op Zwitserse beurzen, die de afgelopen week een feit werd, heeft nogal wat vraag van deze zijde meegebracht. Gemeld werd althans dat een van de directeuren dezer onderneming zich per vliegtuig naar dit Alpenland had begeven met vijf pakketten van 30 kg. aandelen Philips, ter waarde van enkele miljoenen guldens. Deze stukken had men blijkbaar in Eindhoven nog in een vergeten hoekje liggen.

Een grote verrassing voor de beurs vormde de dividendverhoging door de H.V.A. van 6 pCt. over 1955 tot 8 pCt. over 1956. Het vertrouwen in de Indonesische fondsen, dat bij de meeste beleggers reeds lang tot of zelfs beneden het nulpunt is gedaald, onderging hierdoor enige opkikking, tot uiting komend in een koersstijging ook bij andere aandelen van deze groep.

Op de obligatiemarkt konden verscheidene fondsen de afgelopen week enige koerswinst boeken. Veel fiducia in een ommekeer op deze markt heeft echter momenteel praktisch niemand en ook thans dacht men eerder aan een „sauter pour mieux reculer”.

Terwijl de Regering zich zo zeer met hand en tand tegen ook maar de geringste inbreuken op het rentegamma blijft verzetten, als ging het hier om het verbod van voetbalpools of het doordrukken van de huurblokking, zodat men zich afvraagt of ook hierover wellicht bij de kabinetsvorming een afspraak is gemaakt, ook dus als het ware met kracht van grondwetsbepaling, blijven de tongen en pennen over deze aangelegenheid danig in beweging. Zo heeft thans de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, de organisatie der gamma-slachtoffers derhalve, haar stem laten horen. Zij bepleit de bestaande impasse te doorbreken t.a.v. openbare nutsbedrijven, gemeentelijke havens, handelsinrichtingen en dergelijke. Alleen reeds de gemeentelijke gas-, water- en elektriciteitsbedrijven zouden in 1957 f. 200 mln. kapitaal nodig hebben, over het beschikbaar komen waarvan men blijkbaar in duizend vrezen leeft. Als een der uitwegen noemt deze Vereniging het opnemen van kapitaal in het buitenland.

VAN NIEVELT, GOUDRIAAN & CO'S STOOMVAART MAATSCHAPPIJ N.V.

gevestigd te Rotterdam

Uitgifte van

f 16.500.000,- GEWONE AANDELEN

in stukken van f 300,- op naam

**resp. NIET-ROYEERBARE CERTIFICATEN
AAN TOONDER VAN GEWONE AANDELEN**

in stukken van f 100,- en f 1000,-

ten volle delende in de resultaten van 1 januari 1957 af.

Ondergetekende bericht dat de **INSCHRIJVING** op bovengenoemde uitgifte, uitsluitend voor houders van claims, zal zijn opengesteld bij haar kantoren te **ROTTERDAM, AMSTERDAM** en 's-**GRAVENHAGE**, op

VRIJDAG 17 MEI 1957,

van des voormiddags 9 tot des namiddags 4 uur,

tot de koers van **150 %**,

op de voorwaarden van het prospectus dd. 7 mei 1957.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten zijn verkrijgbaar bij de kantoren van inschrijving, alwaar tevens de statuten der vennootschap, haar jaarverslag over 1956 en afschriften van de Voorwaarden van Administratie ter inzage liggen en in beperkt aantal verkrijgbaar zijn.

ROTTERDAMSCH E BANK N.V.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S.	18 april 1957	26 april 1957	3 mei 1957
	(1953 = 100)			
Algemeen		213,0	210,8	216,3
Internat. concerns		299,0	295,6	306,0
Industrie		154,8	153,4	155,5
Scheepvaart		166,9	166,3	164,4
Banken		115,2	114,6	114,6
Indon. aand.		98,0	96,9	98,5
Aandelen				
Kon. Petroleum	f. 182,20	f. 180,50	f. 185,80	
Unilever	402	389¼*	415¼*	
Philips	278	275¾*	291½*	
A.K.U.	195¼	190¼	191	
Kon. N. Hoogovens	309	299	308¾	
Van Gelder Zn.	204½	180¼*	182*	
H.A.L.	174¼	176	171¼	
Amsterd. Bank	202	200½	200	
H.V.A.	90½	91	102¼	
Staatsfondsen				
2½ pCt. N.W.S.	59½	58	56¼	
3½ pCt. 1947	86½	87	87¾	
3¼ pCt. 1955 I	85¼	85½	85½	
3 pCt. Grootboek 1946	85¼	85½	85¼	
3 pCt. Dollarlening	94%	94%	96	
Diverse obligaties				
3½ pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...	89½	88	87¼	
3¼ pCt. Bk.v.Ned.Gem.1954 II/III	80¾	80½	80¼	
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	88¾	87¾	88	
3¼ pCt. Philips 1948	91¾	91	91¾	
3¼ pCt. Westl. Hyp. Bank	83	83	83¼	
New York				
Aandelenkoersgemiddelde				
Dow Jones Industrials	488,0	491,5	497,5	

*) exd.

J. C. BREZET.

GEMEENTE ZAANDAM

Burgemeester en Wethouders der gemeente Zaandam roepen sollicitanten op voor de betrekking van

Plaatsvervanger van de directeur van het Sociografisch Bureau Zaanstreek

(Sociografische, economische én statistische dienst der 9 Zaangemeenten).

In aanmerking komen afgestudeerde economen, met belangstelling voor sociaal-economische vraagstukken, sociografen, sociaal-geografen of sociologen.

Aanstelling kan geschieden in de rang van referendaris; salarisgrenzen f 8340,— tot f 9636,— (excl. de verhogingen van 6% en 5.6%). Aanstelling kan geschieden in vaste dienst, dan wel op arbeidscontract.

Sollicitaties met uitvoerige inlichtingen aan Burge-meester en Wethouders van Zaandam binnen 10 dagen na het verschijnen van dit blad.

Adverteer in „E.-P.B.”

Indola n.v.

gevestigd te Rijswijk (Z.H.)

UITGIFTE van

f 555.500,— GEWONE AANDELEN

in stukken van f 100,—, desgewenst in bewijzen van 10 aandelen à f 100,— elk, ten volle delende in de resultaten van het boekjaar 1957 en volgende boekjaren, uitsluitend voor houders of kopers van claims

tot de koers van **100 pCt.**

en van

f 1.250.000,— 5¼% 15-jarige Obligaties

in stukken van f 1.000,— aan toonder

tot de koers van **99 pCt.**

VRIJE INSCHRIJVING

Ondergetekende bericht, dat de inschrijving op bovengenoemde uitgiften op

DINSDAG 14 MEI 1957

van des voormiddags 9 tot des namiddags 4 uur

zal openstaan bij haar kantoren te ROTTERDAM, AMSTERDAM, 's-GRAVENHAGE en RIJSWIJK, op de voorwaarden van het prospectus dd. 2 mei 1957.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten alsmede, in beperkt aantal, jaarverslagen over 1956 en statuten der vennootschap zijn bij de kantoren van inschrijving verkrijgbaar.

ROTTERDAMSCH E BANK N.V.

Jongeman, 23 jaar

dipl. H.B.S.-A, sociologie gestudeerd, thans stud. Nederlands M.O., zoekt hem passende betrekking. Brieven onder no. E.-S.B. 19-1, postbus 42, Schiedam.

ONDERNEMINGEN,

die het beste leidende personeel zoeken,

speciaal met economische scholing, roepen sollicitanten op door middel van een annonce in de rubriek

„VACATURES”

Het aantal reacties, dat deze annonces tot gevolg hebben, is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk, omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert.

Industriële expansie

Rede van Ir. P. F. S. Otten, uitgesproken in de algemene vergadering van aandeelhouders van de N. V. Philips' Gloeilampenfabrieken, 18 april 1957.

Dames en Heren Aandeelhouders,

Na de laatste oorlog is de activiteit van ons concern in de gehele wereld van jaar tot jaar sterk toegenomen. In het bijzonder sedert 1950 heeft onze expansie een spectaculaire vlucht genomen. In 1952 heb ik in de Algemene vergadering, sprekend over continuïteit, reeds enkele aspecten van de activiteitsovername behandeld. Thans is er alle aanleiding ons bezig te houden met het vraagstuk van de expansie als zodanig. Het is immers niet zó, dat de mogelijkheden tot expansie per definitie zijn gegeven. Integendeel, deze worden bepaald door de mate waarin aan een complex van interne en externe voorwaarden kan worden voldaan. In het kader van deze jaarrede stel ik mij voor op de daarmee samenhangende problematiek nader in te gaan.

Vooraf dient dan echter het karakter van het expansieverschijnsel te worden omschreven. Hierbij doet zich de moeilijkheid voor, dat er geen universele maatstaf is om de expansie te meten. Men kan deze bijvoorbeeld uitdrukken in de ontwikkeling van de omzet, de groei van het geïnvesteerde vermogen, de stijging van de winst of de toename van de personeelsterkte. Het spreekt vanzelf, dat voor ons doel de groei van de omzet de meest bruikbare maatstaf vormt, aangezien deze zich uitstekend laat relateren aan de ontwikkeling van de totale afzetmarkt voor onze produkten. Bepalen wij hierop onze keuze, dan kan, al naar gelang onze omzet in verhouding tot de ontwikkeling van de totale afzetmarkt een evenredige of meer dan evenredige groei vertoont, respectievelijk van proportionele of progressieve expansie worden gesproken. Het zal U bekend zijn, dat wij in het geval de onderneming haar relatieve positie handhaaft in de bedrijfstak of bedrijfstakken waarin zij werkzaam is, over continuïteit plegen te spreken. In dit licht bezien zijn continuïteit en proportionele expansie identieke begrippen. Aangezien wij de handhaving van de continuïteit als een eerste vereiste blijven beschouwen, vloeit hieruit voort, dat wij voor Philips een tenminste proportionele expansie nastreven. Dat wij aan een progressieve, mits „beheerste”, expansie de voorkeur geven behoeft geen betoog. Hieruit mag niet worden afgeleid, dat op elk willekeurig gekozen moment een duidelijk expansieve ontwikkeling aanwijsbaar zou moeten zijn. De daadwerkelijke groei van de omzet zal zich in de praktijk rond een geleidelijk stijgende lijn bewegen. Dit houdt in de eerste plaats verband met het feit, dat onder invloed van het conjunctuurgebeuren plotselinge veranderingen in de vraag tot een discontinu verloop van de omzet aanleiding kunnen geven. In de tweede plaats hiermede, dat de investeringen, die in anticipatie op de te verwachten ontwikkeling van de vraag plaatsvinden, somtijds een trapsgewijze toename van de omzet veroorzaken zodra de additioneel gecreëerde produktiecapaciteit in bedrijf komt. Een zelfde effect op de ontwikkeling van de omzet heeft dikwijls de commerciële introductie van nieuwe ar-

tikelen, die zijn ontwikkeld met het doel een toekomstig marktaandeel te verwerven. Tenslotte mag niet uit het oog worden verloren, dat zich steeds na een periode van snelle expansie de noodzaak tot consolidatie opdringt. Deze consolidatie biedt de mogelijkheid met name de progressieve expansie te blijven beheersen en zodoende de kapitaalstructuur van de onderneming en de rentabiliteit van het geïnvesteerde vermogen te beschermen.

Ten aanzien van de voorwaarden waaronder een gezonde expansie tot stand zal kunnen komen zou ik mij tot de belangrijkste willen beperken. Daarbij zal ik onderscheid maken tussen interne en externe voorwaarden, waarvan de vervulling in de praktijk een somtijds overwegende invloed op de groei van een onderneming blijkt uit te oefenen.

Belangrijke interne voorwaarden, waaraan zal moeten worden voldaan, zijn onder meer:

1. een doeltreffende organisatie, die voortdurend aan de noodzakelijke structuurveranderingen moet kunnen worden aangepast, hetgeen vooral hoge eisen stelt op het gebied van de kadervorming;
2. een doelbewuste research op technisch, commercieel en economisch gebied;
3. goede sociale voorzieningen en goede menselijke verhoudingen binnen de onderneming;
4. de ontwikkeling en toepassing van nieuwe produktiemethoden met het doel de produktiviteit op te voeren.

Kortheidshalve kan ik voor wat betreft de eerstgenoemde punten naar ons jaarverslag verwijzen. Daarin hebben wij aan het onderwerp technische research uitvoerig aandacht geschonken. Dat wij ook een doelbewuste research op commercieel en economisch gebied van groot belang achten, spreekt wel vanzelf. Ik heb daarop reeds in mijn vorige jaarrede met klem gewezen. De kadervorming is in het jaarverslag afzonderlijk behandeld en ook het belang van goede menselijke verhoudingen in de onderneming is daar nadrukkelijk onderstreept. Dat goede sociale voorzieningen noodzakelijk zijn, hebben wij bij herhaling naar voren gebracht. Ik meen te mogen stellen, dat wij op dit gebied een vooruitstrevend beleid voeren.

Het resultaat van de in het bedrijf genomen maatregelen tot verhoging van de produktiviteit heeft in het recente verleden onze verwachtingen dikwijls overtroffen. De voortgaande verbetering van reeds bekende produktiemethoden en de ontwikkeling en toepassing van nieuwe methoden van voortbrenging hebben tot de produktiviteitsverhoging in overwegende mate bijgedragen.

In het kader van het streven naar produktiviteitsverbetering is de automatiseering de laatste tijd in het middelpunt van de belangstelling komen te staan. Alhoewel het terrein van toepassing voorshands nog beperkt is, worden wij hier zonder twijfel geconfronteerd met een belangrijke en snel aan betekenis winnende factor in het moderne ondernemersbeleid. Door automatiseering immers moet het zeker mogelijk

zijn de arbeidsproductiviteit op den duur aanzienlijk op te voeren. Dit proces zal zich naar onze overtuiging niet revolutionair, maar — in logische aansluiting op de mechanisering — langs evolutionaire weg voltrekken zodat daarbij van een aantasting van de werkgelegenheid in het algemeen geen sprake behoeft te zijn. Het is naar ons gevoelen dan ook een verkeerde benadering van het onderhavige vraagstuk als men dit, evenals destijds de mechanisering, te zeer in de gevoels sfeer trekt.

Aangezien de tijd, die verstrijkt tussen het uitvinden en in de praktijk toepassen van nieuwe produktiemethoden steeds korter wordt, kan men verwachten, dat het proces der automatie zich sneller zal voltrekken dan overeenkomt met de thans normaal te achten veroudering van de bestaande bedrijfsapparatuur. De kosten wegens economische slijtage — een factor, waarmede wij bij onze afschrijvingspolitiek steeds terdege rekening houden — zullen er dus naar tenderen op te lopen. Desondanks zullen de uit de afschrijving op bestaande apparatuur vrijkomende middelen niet altijd toereikend zijn om de uit automatie voortvloeiende vermogensbehoefte te dekken. De omschakeling van het conventionele produktiesysteem op automatie maakt het aanschaffen van veelal zeer kostbare kapitaalgoederen noodzakelijk, terwijl daarnaast ook de langdurige met automatie samenhangende research- en ontwikkelingsarbeid aanzienlijke financieringsmiddelen vereist.

Een belangrijk aspect van de automatie is, dat deze slechts levensvatbaar kan zijn indien een potentiële afzetmarkt van voldoende omvang aanwezig is. De wenselijkheid van verdergaande internationale economische integratie met name in West-Europa wordt hierdoor beklemtoond.

De automatie heeft voor Philips nog een ander aspect. Ik wil erop wijzen, dat ons concern een essentiële functie vervult bij de omschakeling op automatie in de industrie in het algemeen. Hier heeft zich een geheel nieuw en interessant afzetgebied voor ons geopend in de ontwikkeling waarvan wij veel vertrouwen hebben.

Wanneer ik na deze korte uitweiding thans overstap naar de externe voorwaarden voor een gezonde expansie, dan gaan mijn gedachten allereerst uit naar de mate waarin wij onze voortdurend groeiende behoefte aan vermogen in binnen- en buitenland zullen kunnen dekken. Deze vermogensbehoefte wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt doordat onze expansie steeds in "capital widening" en/of "capital deepening" tot uitdrukking zal komen. In "capital widening", omdat het alleen mogelijk is op economisch verantwoorde wijze produktie en omzet te vergroten door een ongeveer corresponderende uitbreiding aan het kapitaal te geven; in "capital deepening", omdat het slechts door vergroting van de geïnvesteerde hoeveelheid kapitaal per eenheid arbeid mogelijk is de met het oog op de toenemende concurrentie noodzakelijke verhoging van de produktiviteit te bewerkstelligen.

Tot dusver is het steeds mogelijk gebleken in bevredigende omvang te voldoen aan de door de expansie op het gebied van de vermogensvoorziening gestelde eisen. Hiertoe heeft het feit, dat men op de Nederlandse kapitaalmarkt steeds in staat en bereid bleek ons het nodige vertrouwen te schenken, veel bijgedragen. Daardoor en mede met behulp van de door inhouding van winst beschikbaar gebleven middelen hebben wij dan ook de sterke groei van onze investeringen in duurzame produktiemiddelen, debiteuren en voorraden kunnen financieren op een wijze, die noch de rentabiliteit, noch de voor uitkering beschikbare winst

per aandeel heeft aangetast. Het tegendeel is waar, want rentabiliteit en dividenddeclaraties hebben zich in opwaartse richting bewogen. Juist de laatste tijd echter is het aantrekken van middelen op toenemende weerstand gaan stuiten, hetgeen blijkt uit de ongunstiger voorwaarden waartegen emissies plaatsvinden. In het bijzonder terzake van de mogelijkheid hier te lande op enigszins uitgebreide schaal aandelen te emitteren moet worden geconstateerd, dat deze wel sterk is beperkt. Het ligt voor de hand, dat wij — waar de centrale van ons concern nu eenmaal in Nederland is gevestigd en wij dus bij voorkeur onze vermogensbehoefte ter beurse van Amsterdam plegen te dekken — deze ontwikkeling met een zekere bezorgdheid gadeslaan. Dit klemt temeer daar op korte termijn nauwelijks een wezenlijke verlichting van de op het bedrijfsleven drukkende belastingen, en dus een verruiming van de mogelijkheid tot interne financiering, kan worden verwacht.

Met betrekking tot een tweede belangrijke externe voorwaarde, te weten de beschikbaarheid van personeel, zou ik willen aantekenen, dat de huidige schaarste aan geschoolde arbeidskrachten niet bevorderlijk kan worden genoemd voor een voortgezette expansie. Blijkens de ervaring, die wij de laatste jaren hebben opgedaan bij onze pogingen om de beschikking te krijgen over de voor research benodigde medewerkers, is het wetenschappelijk potentieel in Nederland niet toereikend om onderzoek en ontwikkeling voldoende gecentraliseerd te doen plaatsvinden. Het is een gelukkige omstandigheid, dat wij in de grotere industrielanden de aldaar gevestigde Philips-ondernemingen hun research- en ontwikkelingspotentieel gestadig zien uitbreiden, hetgeen bijdraagt tot de vermindering van het zojuist gesignaleerde tekort. Willen wij in het kader van onze expansie op het gebied van research en ontwikkeling in Nederland blijven, dan is het dringend noodzakelijk, dat aan onze hogescholen en universiteiten gevormde wetenschappelijke onderzoekers in groter aantal ter beschikking komen.

Dat voorts een in redelijkheid aanvaardbaar fiscaal, sociaal en handelspolitiek beleid van de Overheid een externe voorwaarde van essentieel belang is; behoeft ik nauwelijks toe te lichten.

Het is algemeen bekend, dat een zware fiscale druk zeer schadelijk is voor de kapitaalvorming. Deze kapitaalvorming echter zal vooral in Nederland — alwaar in toenemende mate werkgelegenheid moet worden gecreëerd voor de snel groeiende bevolking — een zeer hoog niveau dienen te bereiken om ook welvaartvermeerderende diepteinvesteringen mogelijk te maken. Het is waarlijk niet zonder reden, dat wij dit probleem tot het hoofdthema van onze economische beschouwing in het jaarverslag hebben gemaakt.

Het sociale of, beter gezegd, het sociaal-politieke aspect hangt hiermede nauw samen. Een verhoging van de consumptie, die uitgaat boven de toeneming van de arbeidsproductiviteit, zal er onherroepelijk toe leiden, dat het wenselijk geachte niveau van besparingen en investeringen niet wordt bereikt. Men dient zich in alle lagen van de bevolking terdege te realiseren, dat hiermede op den duur niemand's belang is gediend.

Op handelspolitiek gebied is een verdere liberalisatie van het internationale goederen-, diensten- en geldverkeer van uitzonderlijk belang voor ons concern. In het bijzonder binnen het kader van de komende Euromarkt zal een toeneming van de hieruit voortvloeiende mogelijkheden tot specialisatie, dus tot produktie in een kleiner aantal grotere

series, ons in staat stellen door kostprijsverlaging de basis voor onze verdere expansie te verstevigen en de concurrentiestrijd op de wereldmarkt ook in de toekomst met succes te blijven voeren. Met een geografische concentratie van de produktie mag deze specialisatie zeker niet worden gelijkgesteld. Integendeel, in de praktijk is gebleken dat de steeds groeiende betekenis, die de lokale Philipsvestigingen hebben voor de ontwikkeling van de nationale economieën van de onderscheiden landen, van groot belang is voor de expansiemogelijkheden van het concern. Wij zijn dan ook bepaald niet voornemens dit belang van onze internationale spreiding prijs te geven.

Na het voorgaande, Dames en Heren, kan ik mij voorstellen dat U thans wel het moment gekomen acht om meer in concreto omtrent de *expansie van het Philips concern* te worden ingelicht en voorts onze desbetreffende visie op de toekomst te leren kennen. Ik wil aan dit alleszins gerechtvaardigde verlangen gaarne voldoen. Bijzonder illustratief voor onze expansie is wel de groei van de concernomzet. Deze is van 1950 op 1956 met 174% gestegen en nadert thans met rasse schreden de f. 3 miljard. Wij hebben nagegaan dat hier niet slechts van handhaving van de continuïteit, maar van een progressieve expansie sprake is geweest. Interessant is, dat de omzetstijging werd gerealiseerd onder aanwending van relatief minder vermogen. In de onderhavige periode bedroeg de aanwas van het gemiddeld aanwezige vermogen namelijk 160%.

Duidelijk spreekt de betekenis van de minder dan proportionele vermogensaanwas uit het feit, dat de stijging van het gemiddeld aantal ingeschakelde werknemers beperkt bleef tot 74%, namelijk van 85.000 tot 148.000. Dit, gecombineerd met het feit, dat de produktie van het concern in volume een bijna gelijke toeneming vertoonde als de omzet, wijst uit dat sinds 1950 een wezenlijke verbetering van de arbeidsproduktiviteit werd bereikt. Deze verbetering ging met ruim 50% ver uit boven hetgeen gemiddeld op industrieel gebied als normaal wordt beschouwd. In de O.E.E.S.-landen bijvoorbeeld bedroeg in dezelfde tijd de gemiddelde toeneming van de arbeidsproduktiviteit in de industrie blijkens de door de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking gepubliceerde statistieken circa 26%, welk percentage vrijwel overeenkomt met dat voor de Nederlandse industrie, ter hoogte van 28%. Zelfs indien rekening wordt gehouden met het feit, dat in de elektrotechnische industrie — zijnde een betrekkelijk jonge tak van nijverheid — een meer dan gemiddelde stijging van de arbeidsproduktiviteit heeft plaatsgevonden, stemt deze ontwikkeling tot voldoening.

De stijging van de omloopsnelheid van het kapitaal en de verbetering van de arbeidsproduktiviteit hebben een gunstige invloed op de rentabiliteit uitgeoefend. Mede hierdoor is de winstmarge, niettegenstaande kostprijverhogende externe invloeden, met de gebruikelijke jaarlijkse schommelingen, van 10,4 tot 11,6% gestegen. Gezien de stijging van de omzet kon de winst vóór aftrek van belasting dientengevolge met 207%, namelijk van f. 102 miljoen in 1950 tot f. 313 miljoen in 1956, toenemen. Men zou ook uit dezen hoofde onze expansie een gezonde expansie kunnen noemen.

Er zijn uiteraard vele mogelijkheden om door het trekken van vergelijkingen tussen ons eigen cijfermateriaal en de in Nederland zowel als in het buitenland gepubliceerde statistische gegevens, uitdrukking te geven aan de snelle groei bij Philips. Eén daarvan is, onze expansie hier te

lande te relateren aan de toeneming van het nationale inkomen in Nederland. Het blijkt dan, dat op basis 1950 = 100 het nationale inkomen in 1956 tot 163 was gestegen, terwijl de bijdrage van Philips hieraan in dezelfde periode van 100 tot 238 opliep. Ons aandeel in het nationale inkomen steeg dientengevolge met bijna 50% tot ruim 1,9%, waarmede de toenemende betekenis van Philips voor de Nederlandse economie op wel overtuigende wijze wordt gedemonstreerd.

Het komt mij voor, Dames en Heren, dat uit hetgeen ik zojuist onder Uw aandacht mocht brengen kan worden afgeleid, dat de groei van ons concern niet allen qua omzet een progressief karakter heeft gedragen, maar dat dit ook het geval is wanneer met andere maatstaven wordt gemeten. Een en ander impliceert, dat tot op dit moment is voldaan aan de eerder genoemde voorwaarden, waaronder een gezonde expansie tot stand kan komen.

Richten wij thans de *blik op de toekomst*. Zal het ook in de komende jaren mogelijk zijn aan deze voorwaarden te voldoen? Dit zal uiteraard in de eerste plaats worden bepaald door de taak, die op het gebied van de expansie voor ons is weggelegd. Welnu, dit is zonder twijfel een grootse taak. Op sommige terreinen, waar Philips zijn activiteit ontplooit, is een welhaast stormachtige ontwikkeling gaande.

In de sector consumptiegoederen zullen de afzetmogelijkheden voor onze artikelen, naar het zich laat aanzien, sterk toenemen. Dit wordt zelfs door de meest conservatieve interpretatie van de marktontwikkeling overduidelijk aangetoond. De behoefte immers van, de consument aan elektrotechnische verbruiksgoederen stijgt niet alleen in absolute, maar ook in relatieve zin. De toenemende populariteit, waarin de televisie zich mag verheugen, is hiervan wel een sprekend voorbeeld.

Voorts denken wij aan het feit, dat de toepassing van „electrons” voor industriële doeleinden — hoewel in de praktijk reeds van groot en nog dagelijks toenemend belang — eigenlijk nog slechts in de kinderschoenen staat.

Aangezien verder Philips zeker niet de enige producent is die zich gesteld ziet voor de taak in de groeiende behoefte aan elektrotechnische produkten te voorzien, zal ook de vraag van andere producenten naar onze elektronenbuizen, halffabrikaten en diensten aanmerkelijk stijgen.

De gehele ontwikkeling, waarop ik hier doel, wordt nog geaccentueerd door twee factoren van niet te onderschatten belang. Ten eerste, dat de wereldbevolking snel groeit en ten tweede, dat de welvaart per hoofd steeds toeneemt. Dit laatste moet mede worden toegeschreven aan de ruimere mogelijkheden tot internationale uitwisseling van goederen en diensten alsmede aan de economische vooruitgang in de zogenaamde minder ontwikkelde gebieden, welke wordt ondersteund door de hulp, die aan deze gebieden door de meer ontwikkelde landen wordt verstrekt.

Men zou zich kunnen afvragen of de door ons uitgesproken verwachtingen wel in vervulling zullen gaan en of de ontwikkeling op elektrotechnisch gebied niet in ernstige mate zal worden vertraagd door een eventueel tekort aan elektrische energie. Te dien aanzien zijn wij optimistisch gestemd. Met name aan de mogelijkheid tot opwekking van elektrische energie door middel van atoomkrachtcentrales, op langere termijn gezien, hechten wij grote betekenis.

Mij rest thans nog slechts, de taak waarvoor wij ons in de

toekomst gesteld zien te projecteren tegen de achtergrond van onze verwachting met betrekking tot de mogelijkheid de interne en externe voorwaarden voor een gezonde expansie te verwezenlijken.

Doordat wij zijn voorbereid op de komende ontwikkeling achten wij ons in staat de eisen, die de expansie op organisatorisch gebied zal stellen, te blijven vervullen. De kadervorming zal vanzelfsprekend ook in de komende jaren onze volle aandacht opeisen. Speciaal op de selectie en de vorming van voor de vervulling van staffuncties in aanmerking komend personeel zal ons beleid in toenemende mate zijn gericht. Wij stellen ons voor de technische, commerciële en economische research met alle middelen te blijven stimuleren, terwijl tenslotte de ontwikkeling en toepassing van nieuwe produktiemethoden vanzelfsprekend de nodige prioriteit zullen blijven genieten. Wij hebben dan ook — mede gezien de gunstige ervaring te dezer zake in het verleden opgedaan — geen reden om aan te nemen, dat het resultaat van ons streven naar tenminste proportionele expansie in de toekomst door interne oorzaken ongunstig zal worden beïnvloed.

De vervulling van de belangrijkste externe voorwaarden voor onze verdere expansie zal, naar wij verwachten, niet altijd zonder wrijving verlopen. In het voorgaande is wel aangetoond, dat de expansie van Philips zich ook in de toekomst zal moeten voltrekken in een tempo, dat het groeitempo van de Nederlandse economie zal blijven te boven gaan. De vooruitzichten voor een bevredigende voorziening in onze stijgende behoefte aan wetenschappelijk geschoold personeel worden hierdoor in ongunstige zin beïnvloed. Ditzelfde geldt mutatis mutandis voor de dekking van onze vermogensbehoefte hier te lande. Het zal U dan ook niet verwonderen te vernemen, dat wij ernaar streven een groter deel van onze behoefte aan personeel en vermogen in het buitenland te dekken. Onze sterk toegenomen industriële activiteit in België en vele andere landen, hangt hiermede nauw samen. Om dezelfde reden bouwen wij verder aan onze samenwerking op lange termijn met derden in binnen- en buitenland. Door een dergelijke alliantiepolitiek is het ons mogelijk onze doeleinden op het gebied van de expansie te verwezenlijken zonder dat daardoor onze behoefte aan personeel en vermogen evenredig toeneemt.

Bij het aantrekken van vermogen in het buitenland hebben wij ons tot dusver in overwegende mate beperkt tot het op-

nemen van bankkredieten. Daarnaast werden in enkele gevallen ook leningen aangegaan. Dit aantrekken van vreemd vermogen, zowel op korte als op lange termijn, draagt bovendien bij tot de gewenste flexibiliteit in de financiering en tot beperking van het inflatie- en valutarisico. Juist in verband met de verminderde capaciteit van de Nederlandse kapitaalmarkt tot opnemings van omvangrijke emissies zal op de mogelijkheid van plaatsing van obligatiekapitaal in het buitenland binnen het kader van ons financieel beleid meer nadruk komen te liggen.

Ten aanzien van het aantrekken van eigen vermogen in het buitenland staan ons meerdere mogelijkheden ten dienste. Het aanvragen van de notering van onze aandelen op buitenlandse beurzen heeft, waar het hier een mogelijkheid betreft om de potentiële markt voor onze aandelen te verruimen, reeds geruime tijd onze volle aandacht. Zoals bekend is, denken wij hierbij in de eerste plaats aan enkele Europese beurzen waarop, naar wij verwachten, de notering van het Philips-aandeel binnen afzienbare tijd tot stand zal komen. Daarnaast wordt ook de mogelijkheid van een noteringsaanvraag te New York wel degelijk in het oog gehouden. Te dezer zake zal er echter nog langere tijd mee zijn gemoeid alvorens van een synthese van de daarbij betrokken belangen sprake zal kunnen zijn. Tenslotte zou voor de buitenlandse kapitaalverschaffer de mogelijkheid kunnen worden geopend rechtstreeks in het aandelenkapitaal van onze lokale dochtermaatschappijen te participeren. Hierdoor zou worden bereikt, dat door deze ondernemingen voor hun vermogensverschaffing in mindere mate een beroep wordt gedaan op de centrale van het concern.

Dames en Heren Aandeelhouders, het expansievraagstuk achten wij voor Philips van dermate essentiële betekenis, dat wij niet hebben willen nalaten U omtrent onze overwegingen, verwachtingen en plannen te dien aanzien de nodige voorlichting te geven. De noodzaak mee te groeien in een zich in het bijzonder op elektrotechnisch gebied snel evoluerende wereld stelt ons met onze internationaal vertakte belangen en ons zo sterk gevarieerd activiteitsgebied voor grote problemen. Nochtans — en hiermede zou ik willen besluiten — zijn wij ervan overtuigd voor deze problemen zodanige oplossingen te kunnen vinden; dat de gewenste expansie van onze onderneming niet zal worden geremd en dat een bevredigend rendement op het Uwerzijds beschikbaar gestelde vermogen gewaarborgd blijft.

Ik dank U voor Uw aandacht.